

ΕΥ. ΔΡΑΚΩΝΑΚΗ-ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Η ΠΑΘΟΓΟΝΙΑ ΚΑΙ Η ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΔΕΔΙΚΑΣΜΕΝΟΥ ΣΤΟΝ
ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ (3, 53-67): “Τὸ ΜΑΤΑΙΟΝ” ΜΙΑΣ ΔΙΚΗΣ
ΚΑΙ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΗ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΗΜΗΓΟΡΙΩΝ
ΠΛΑΤΑΙΕΩΝ ΚΑΙ ΘΗΒΑΙΩΝ

Κεφάλαιο Α.

*Ειδολογικός προσδιορισμός και ομοιότητες των προκειμένων
δημηγοριών με συναφή ρητορικά κείμενα της κλασικής
περιόδου. Το πολιτικό υπόβαθρο και το θεωρητικό πλαίσιο
των λόγων**

1. Εισαγωγή

Ο Θουκυδίδης με το ζεύγος των αντιθετικών δημηγοριών Πλαταιέων και Θηβαίων –σε δικανικό γένος ρητορικού λόγου για μιαν πολιτική και στρατιωτική δίκη συνοπτικών διαδικασιών με σκηνικό βάθος ένα πόλεμο εν εξελίξει– διασώζει τις φάσεις των πρωτολογιών κατηγορουμένου και κατηγορού –διά στόματος των Πλαταιέων αντιπροσώπων και των Θηβαίων αντιστοίχως– κατά τον “διλογικό” τύπο και όχι κατά τον “τετραλογικό” όπως αυτός θα ήταν σύμφωνος με τον θεωρητικό κανόνα του αττικού δικαίου. Ο ιστορικός εκμεταλλεύεται την ευκαιρία την οποία τού δίδουν τα πραγματικά γεγονότα του Πελοποννησιακού πολέμου για να εισαγάγη το γραμματειακό είδος των “δικανικών αγορεύσεων” ως στοιχείο δομικού στην ηθογραφική τεκμηρίωση του συγκεκριμένου και μόνο σημείου της *ξυγγραφής* του άλλες “δικανικές δημηγορίες” δεν απαντώνται μέσα στο θουκυδίδειο έργο.

Τον ρόλο “λογογράφων” παίζουν στα ζωτικά παρασκήνια εξουσίας για τους πρώτους οι Αθηναίοι και για τους δευτέρους οι Λακεδαιμόνιοι, εφόσον οι δύο μεγάλες δυνάμεις της Ελλάδος υπαγορεύουν ουσιαστικά –οι πρώτοι μέσω της συμβουλευσεως και οι δεύτεροι μέσω της “συναωμοσίας”– την επιχειρηματολογική στάση των υφισταμένων τους συμμάχων λαών ως διαδίκων. Οι Πλαταιείς –ως εγκαλούμενος λαός– δικάζονται από τους Λακεδαιμονίους και απολογούνται αντι-κατηγορώντας τους εμπαιθείς, φυλετικούς τους κατηγορούς Θηβαίους: οι Θηβαίοι, αμυνόμενοι με την σειρά τους, αντικατηγορούν τους Πλαταιείς και κολακεύουν τους ολιγαρχικούς “άντιληπτορές” τους Λακεδαιμονίους. Η “υπόθεση” του δικαστηριακού δράματος γίνεται ηχηρό θέμα με την επένδυση “ένθυμηματικών” ήχων, ενώ η “πρᾶξις” της εν τέλει εκτελουμένης κολάσεως των Πλαταιέων γίνεται σκηνικό άκουσμα με την απεικόνιση φονικών χρωμάτων.

2. Οι αρχές του αττικού δικαίου και οι Πλαταιείς

Ο Θουκυδίδης μάς παραδίδει στο έργο του την μερική ολότητα των διαδικασιών τις οποίες θα πρέπει να ακολουθούσε η εκδίκαση μιας πραγματικής δικανικής-πολιτικής υπόθεσης – αλλά όχι με την διαδικασία της ευθυδικίας– μέσα στο πλαίσιο της αττικής νομοθεσίας: ως τέτοια φαίνεται να διαδικάζεται η περίπτωση των Πλαταιέων –προδοτών και φονέων κατά τους κατηγορούς– ερήμην, εν τούτοις στην τελική ετυμηγορία, των παρακάτω στοιχείων: των ουσιαστικών αρχών υπέρ των δικαιωμάτων των εναγομένων σε φονικές δίκες –όπως εκείνων των άτυπων ευεργετικών διατάξεων των αττικών δικαστηρίων και των τυπικότερων του Αρείου Πάγου– και της επίκλησης ως ελαφρυντικού “τοῦ προτέρου ἐντίμου βίου” υπέρ των κατηγορουμένων. Βάσει των παραπάνω αρχών του αττικού δικαίου, οι “οργανωτές” της δίκης είχαν το τυπικό χρέος να δικάσουν και τους Πλαταιείς, εφόσον οι τελευταίοι –κατά εξαιρετική παραχώρηση σε σχέση με τους άλλους Έλληνες– έχαιραν προ πολλού του δικαιώματος του Αθηναίου πολίτη ως –άλλοτε– επιδείξαντες αυθόρμητο φιλελληνισμό κατά τα Μηδικά.

Οι Πλαταιείς, εν συνόψει, εγκαλούνται ως εγκληματίες πολέμου χωρίς ελαφρυντικά και μάλιστα σε δύο χρονικά επίπεδα “έγκλημάτων”: ως φυλετικοί προδότες για την παρελθούσα τους αντιβιοωτική στάση από τους Θηβαίους και ως φονείς για την παρούσα τους πολιτική και στρατιωτική συμπεριφορά από τους Λακεδαιμονίους και από τους Θηβαίους. Ανάμεσα σε αυτά τα δύο χρονικά περιγράμματα διώξεως –παρελθόντος-παρόντος– συνθλίβεται κάθε προοπτική του μέλλοντος καλού υπέρ των Πλαταιέων. Για το παρελθόν τους οι Πλαταιείς απολογούνται “κατὰ πρόληψιν” των κατηγοριών των Θηβαίων οι οποίοι στον αντίλογό τους θα τούς κατηγορήσουν ρητώς ως προδότες του βιοωτικού τους φυλετικού αίματος και ως αδικήσαντες στο πλευρό των Αθηναίων εις βάρος της αυτονομίας των Ελληνικών πόλεων και όσον αφορά στο παρόν, οι Λακεδαιμόνιοι δικαστές ζητούν, κατ’ ουσίαν, από τους Πλαταιείς να ομολογήσουν ότι αδικούν –ότι έχουν ήδη αδικήσει– τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους τους – δηλαδή, τους Θηβαίους– στον συνεχιζόμενο πόλεμο: οι Θηβαίοι καταλογίζουν στους Πλαταιείς ότι έχουν βάψει τα χέρια τους με αίμα υπόσπονδων Θηβαίων πολιτών.

3. Η ηθική και η τεκτονική διάνοια των ιστορουμένων

Η πολιτική αυτή δίκη των Πλαταιέων αμφισβητείται ως προς την ιστορική της πραγματικότητα ή –τουλάχιστον– ως προς τον βαθμό της παριστανόμενης από τον Θουκυδίδη δραματικότητάς της κατά τα άλλα, οι δύο αντιλογικές δημηγορίες Πλαταιέων – Θηβαίων συμπληρώνουν τα προηγούμενα και επηρεάζουν την δομική εξέλιξη των επομένων ως προς την ηθική διάνοια των ιστορουμένων μέσα στην *ξυγγραφήν*. Η προκεμένη δίκη είναι “ἐκτάκτως” και “προχείρως” σκηνοθετημένη το κατηγορητήριο εναντίον των Πλαταιέων καταρτίζεται λακωνικώς σε τύπο ερωτηματικής πρότασης από τους Λακεδαιμονίους. Οι τελευταίοι, πέραν από την “ἀληθῆ πρόφασιν”(1) –την ικανοποίηση της εκδικητικότητας των Θηβαίων εναντίον των Πλαταιέων– και την προσωπική τους επιδίωξη να αξιοποιήσουν τους Θηβαίους ως συμμάχους τους στον πόλεμο κατά των Αθηναίων, λειτουργούν κατά πρόφασιν

και ως εξής αισθάνονται “νομοτύπως” προσβεβλημένοι εξ αιτίας της αναποτελεσματικότητάς τους ως “διαιτητών” κατά την μεσολαβητική τους επικοινωνία με τους κατηγορούμενους Πλαταιείς εν τέλει, αισθάνονται καθοσιωμένοι και είναι “ήσυχoi” ότι από την πλευρά τους εξήντησαν όλες τις προκαταρκτικές διαδικασίες προκειμένου η διαμάχη των Θηβαίων με τους Πλαταιείς να μη φθάση στην δικαστηριακή της φάση.

Οι Λακεδαιμόνιοι αποτυγχάνουν να λειτουργήσουν κατά τρόπο διαιτητικό σε δύο φάσεις ως ακολούθως: και πριν αποφασισθή η πολιορκία της πόλης των Πλαταίων (2, 75-78), η μεθόδευση της ουδετερότητας των Πλαταίων προς τους Αθηναίους και τους Λακεδαιμονίους είχε επανειλημμένως επιχειρηθή με την προσωπική διαμεσολάβηση του Λακεδαιμόνιου βασιλιά Αρχιδάμου (2, 71-74)· αλλά και στην συνέχεια των τεκτονικών διαδικασιών για την εξαφάνιση των Πλαταίων και της πόλης τους, το σώμα των πέντε Λακεδαιμόνιων δικαστών παίζει και αυτό τυπικά και μόνον τον ρόλο των αμερόληπτων “διαιτητών” μεταξύ των φυλετικώς ομαίων διαδίκων στην ουσία το δικαστικό σώμα των Λακεδαιμονίων μεροληπτεί στον μέγιστο βαθμό, εφόσον αντιπροσωπεύει την προστάτιδα δύναμη των αρχαιότερων –σε σχέση προς τους ίδιους τους Λακεδαιμονίους– “φυλετικῶ δικαίῳ” κατηγορών των Πλαταίων, δηλαδή των Θηβαίων.

Οι καταστάσεις της στρατιωτικής δίκης προβάλλονται ως έκτακτες –κυρίως– με το δικαιολογητικό ότι ο πόλεμος είναι *καθεστῶς* και εν εξελίξει με αυτόν τον τρόπο αγνοείται εσκεμμένως η ιστορική πραγματικότητα της περιόδου της ειρήνης, κατά την διάρκεια της οποίας οι Θηβαίοι “ἤρξαντο χειρῶν ἀδίκων” εναντίον των Πλαταίων με άλλη μια εχθρική τους πράξη –τακτική την οποία θα επαναλάβουν και πολύ αργότερα– οι Θηβαίοι πιστοποίησαν την αιώνια διαμάχη τους με τους Πλαταιείς (2, 2-6: κυρίως “Πλαταϊκά”). Βάσει αυτού του σκεπτικού, η ανανέωση της διαχρονικότητας του μίσους μεταξύ των δύο ομόφυλων λαών δεν αφήνει περιθώρια για την σκοπιμότητα και την εγκυρότητα μιας δευτερολογίας

στις αγορεύσεις των διάδικων Βοιωτικών λαών αυτό το οποίο ζητείται απλώς να λειτουργήσει ως πολιτικός καταλύτης είναι η ευκαιρία ως προς την εξασφάλιση της “δυνάμεως” στους Θηβαίους –εφόσον είναι δεδομένη η “βούλησίς” τους (2)– για την τιμωρία των Πλαταιέων αυτή η “δύναμις” κατοχυρώνεται στους Θηβαίους επικαίρως από την παρουσία των Λακεδαιμονίων ως εξής: *και ως συνεπιτιθεμένων με τους Θηβαίους εναντίον των Πλαταιέων και ως δικαστών των Πλαταιέων.*

Η δικανική κάλυψη της “ἀληθοῦς προφάσεως” των κατηγορών –Θηβαίων και Λακεδαιμονίων– έχει απλώς τον εξής σκοπό: να επενδύσει την τιμωρίαν των Πλαταιέων από την πλευρά των Θηβαίων, των φύσει μεροληπτούντων τιμωρών, διά της κολάσεως των Πλαταιέων από την πλευρά των Λακεδαιμονίων, ενός είδους νόμω δικαστών, φυλετικώς ξένων προς τους δύο διάδικους Βοιωτικούς λαούς με τους Λακεδαιμόνιους δικαστές θα εξησφαλιζέτο –δήθεν– η αντικειμενικότητα ως προς την πολιτική απόφαση στην δίκη περί ζωής ή θανάτου –φυσικού και πολιτικού– των Πλαταιέων.

Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να αξιολογηθή ως “ιστορικῶς” δικαιολογημένος ο “δραματικός” περιορισμός του δικαστικού τυπικού στις πρωτολογίες των αγορευόντων διαδίκων: οι τυχόν δευτερολογίες τους θα ήταν άνευ αντικειμένου λόγω της προαποφασισμένης εξαφάνισης της πόλης των Πλαταιών και του λαού της. Από την πλευρά τους οι Πλαταιείς –έχοντας μείνει ανυπεράσπιστοι από τους συμμάχους τους Αθηναίους– παραπονούνται στους Λακεδαιμονίους εκ των πραγμάτων αναγκάζονται να τούς εμπιστευθούν, να παραδοθούν σε αυτούς και να δικασθούν από αυτούς, επιλέγοντας έτσι μεταξύ των Λακεδαιμονίων και των Θηβαίων “τὸ μὴ χεῖρον” ως “βέλτιστον”(3), και κατηγορούν τους Θηβαίους. Οι Θηβαίοι απαντούν στην πρόκληση των Πλαταιέων και είναι προετοιμασμένοι να τὴν δεχθούν, αν δεν τὴν επιδιώκουν μάλιστα: το τελευταίο διαφαίνεται από ένα διάχυτο υπαινιγμό ο οποίος κυκλοφορεί ανάμεσα στα μέρη του λόγου τους για να ωρμάσει και να διαμορφωθῆ εν τέλει σε σύνθετο πρακτικό πάθος μέσα από το επίθετο *ἐπίχαρτος*. Σε

ένα σχηματικό και μόνον αγώνα λόγου-αντιλόγου –εφόσον ουσιαστικά πρόκειται για ένα “ἀγώνισμα ἔργων– οι Θηβαῖοι καθησυχάζουν και προτρέπουν τους Λακεδαιμονίους να μην επηρεασθούν από τις εναντίον τους κατηγορίες των Πλαταιέων και αντικατηγορούν τους τελευταίους ως φύσει προδότες των ομαίμων τους Βοιωτών.

4. Η χειρόγραφη παράδοση και η διάσωση της θέσεως και της άλλης δικανικής πλευράς σε σχέση με τον “διλογικό” χαρακτήρα των προκειμένων δημηγοριών

Αν και το ζεύγος των προκειμένων δημηγοριών περιορίζεται στην φάση των πρωτολογιών και διακρίνεται για τον σχηματοποιημένο χαρακτήρα των λόγων –με την σχεδόν ακριβή “κατὰ περιτροπὴν” επιχειρηματολογία των Θηβαίων–, αποτελεί πλην των άλλων και από γραμματειακή άποψη ένα σπάνιο δείγμα μέσω του οποίου μάς διασώζονται οι ακροάσεις και των δύο αντιμαχομένων πλευρών. Την εξαιρετικότητα αυτήν ενισχύει η παρακάτω διπλή αλήθεια: “ότι είτε η χειρόγραφη παράδοση δεν μάς παρέδωσε είτε η τεχνική της δημοσίευσης των λόγων μιας δικανικής υπόθεσης δεν περιελάμβανε πράγματι τις αγορεύσεις και των δύο διαδίκων”. Έτσι, σε μια δικανική υπόθεση μάς σώζεται κατὰ κανόνα είτε μόνον ο λόγος κατηγορίας ενός λογογράφου είτε μόνον ο λόγος απολογίας, γραμμένος από ένα άλλο λογογράφο για την ίδιαν υπόθεση –ή κατ’ εξαίρεσιν από τον ίδιο λογογράφο, π.χ., από τον Δημοσθένη, όπως στην υπόθεση του Απολλοδώρου και του Φορμίωνος (βλ. Δημ. λόγ. 45., 46., 49., 50., 51., 52., 53: πρβλ. [Δημ.] *Πρὸς Φορμίωνα* και Δημ. *Ὑπὲρ Φορμίωνος*). Για το αντίθετο, για την διάσωση και των δύο εἰδῶν δικανικού λόγου κατηγορίας και απολογίας σε μίαν και την αυτήν υπόθεση, η χειρόγραφη παράδοση μόνο λείψανα για να κάνωμε υποθέσεις προς αυτήν την κατεύθυνση μάς έχει διασώσει.

Ένα παράδειγμα αυτού του τύπου συναντάμε σε σχέση με τον δικανικό λόγο του Ισοκράτους *Τραπεζιτικός*(4α): πρόκειται για τον λόγο κατηγορίας ενός Πόντιου νέου από τον Βόσπορο

ο οποίος διεκδικεί εναντίον του γνωστού τραπεζίτη, του μετοίκου Πασίωνος, την επιστροφή μιας παρακρατημένης τραπεζικής του κατάθεσης. Ένα απόσπασμα, το οποίο μάς σώζεται σε πάπυρο της Οξυρύγχου, διαθέτει το κατάλληλο λεξιλόγιο, ώστε να υποθέσωμε ότι πρόκειται για λόγο απολογίας του τραπεζίτη Πασίωνος· την υπεράσπιση του Πασίωνος –στην ίδιαν παραπάνω υπόθεση– φαίνεται ότι είχε αναλάβει ο επαγγελματίας λογογράφος Λυσίας(4β)· ο τελευταίος, ως πλούσιος μέτοικος και ο ίδιος, θα πρέπει να σχετιζόταν στενά με την οικογένεια του τραπεζίτη. Μια πληρέστερη εικόνα και της άλλης πλευράς σε μια και την αυτή δικανική υπόθεση μάς δίδεται με τον λόγο απολογίας του Ανδοκίδου *Περὶ τῶν μυστηρίων*(4γ) και τον λόγο κατηγορίας *Περὶ τῆς Ἀνδοκίδου ἄσεβείας*(4δ)· ο δεύτερος, ως νόθος λυσιακός λόγος, μαρτυρεῖ ἴσα-ἴσα την ἀνάγκη της χειρόγραφης παράδοσης να διασώση μιαν προφανή κανονικότητα του αττικού δικαστηρίου.

Το περιφανέστερο, ὅμως, δείγμα σε ὅλην την αρχαιοελληνική γραμματεία, ως προς τον “διλογικό” τύπο των πρωτολογίων ἢ και τον “τετραλογικό” τύπο των πρωτολογίων και των δευτερολογίων των αντιδίκων –με την ευρύτερη ἔννοια του ὄρου δικανική τετραλογία και ὄχι ακριβῶς κατά τον θεωρητικό τύπο των αντιφώντειων “τετραλογίων” (βλ. παρακάτω)–, συνδέεται με τον Δημοσθένη και τον Αισχίνη. Αφορὰ στην ἴδιαν πραγματική δικανική-πολιτική υπόθεση και συγκροτεῖται ἀπὸ σχετικούς μεταξύ τους κατά ζεύγη λόγους των πολιτικών αντιπάλων Αισχίνου(5α) και Δημοσθένους(5β) ως εξής: α) των λόγων του πρώτου *Κατὰ Τιμάρχου* και *Κατὰ Κτησιφάντος* ἀπὸ την μιαν πλευρά και του λόγου του δευτέρου *Περὶ τοῦ στεφάνου* ἀπὸ την ἄλλην· β) του λόγου *Περὶ (τῆς) παραπρεσβείας* ἀπὸ τον Αισχίνη και του λόγου *Περὶ τῆς παραπρεσβείας* ἀπὸ τον Δημοσθένη· στην δεύτερη, στην (β), περίπτωση οι διάδικοι με “προκλητική οργή” ο ἕνας προς τον ἄλλον ἐμμένουν στην ομότιτλη(5γ) περιγραφή του κορυφαίου θέματος των πρεσβειῶν προς τον Φίλιππο και της σύναψης της Φιλοκρατείου ειρήνης με ἐκεῖνο το θέμα οι δύο

αυτοί παροικιῶδεις πολιτικοί αντίπαλοι διαχωρίζονται μέχρι θανάτου.

5. Ο Θουκυδίδης και η αντιφώντεια τεχνική σε λόγους παραγραφῆς

Ο Θουκυδίδης, για να δικαιολογήσει και να προχωρήσει την αφήγηση του πολέμου με τον αφανισμό της Πλάταιας από τους Λακεδαιμονίους, σκηνοθετεί μίαν υπόθεση πολιτικής δίκης με βάση την πατροπαράδοτη διαμάχη μεταξύ δύο ομόφυλων λαών – των Πλαταιέων και των Θηβαίων, συμμάχων αντιστοίχως των Αθηναίων και των Λακεδαιμονίων–, στην οποία δικάζουν πέντε Λακεδαιμόνιοι δικαστές. Για την λεκτική επένδυση του δικαστικού δράματος, ο ιστορικός σχηματοποιεί το σχετικό ζεύγος δημηγοριών με βάση την τυπική κανονικότητα στην διαδικασία των δικών κατά την αττική νομοθεσία. Ως λογοτεχνικό θεωρητικό πρότυπο προς αυτήν την κατεύθυνση ο Θουκυδίδης θα πρέπει να είχε τις ήδη δημοσιευμένες “τετραλογίες” του Αντιφώντος του Ραμνουσίου (2., 3., 4., ΒΤ 1914) – του πρώτου εκπροσώπου της ρητορικής των ποινικών δικών στην αττική ρητορεία – μέσω των αντιφώντειων τετραλογιών η άμεση χειρόγραφη παράδοση μάς κληροδοτεί την θεωρητική ολότητα των διαδικασιών μιας φονικής δίκης: συμπεριλαμβάνεται, δηλαδή, μέσα σε αυτήν και η φάση των δευτερολογιών των διαδίκων. Με τον ρήτορα Αντιφώντα, οι ιστορικές πηγές του 5ου αιώνα – στην πρώτη και αρχαιότατη σωζομένη βιογραφική μαρτυρία κατά τον τύπο των υστερότερων *Βιογραφιών*– συνδέουν τον Θουκυδίδη σε μια σχέση θαυμασμού του ιστορικού προς το πνεύμα και το πολιτικό ήθος του ρήτορα (Θουκ. 8, 68, 1), αν όχι σε μια σχέση κάποιας μαθητείας του πρώτου στον δεύτερο(6).

Κάτω από την δήλωση “Αντιφώντος Ραμνουσίου” σώζεται στον τύπο της προγυμνασματικής “τετραλογίας” (πρωτολογία του κατηγορού και πρωτολογία του εναγομένου – δευτερολογία του κατηγορού και δευτερολογία του εναγομένου) ο πλήρης τύπος των διαδικασιών σε μια δικανική υπόθεση, αλλά υπό τον εξής περιορισμό ως προς την φύση του δικονομικού της

αττικού τυπικού: αυτή η υπόθεση να εισάγεται σε “εϋθείαν δίκη”, σε δίκη, δηλαδή, στην οποία δεν έχουν προκύψει προληπτικές ενστάσεις για την ορθότητα του δικονομικού της τυπικού και –κατά συνέπειαν– ακολουθείται η κανονική σειρά των αγορεύσεων, με πρώτο ομιλούντα τον κατηγορο και δεύτερο τον εναγόμενο. Σε μιαν τέτοιαν περίπτωση, τόσον η σειρά στην εκφώνηση λόγων από την κατηγορούσα πλευρά και από την πλευρά του απολογουμένου όσο και η χρήση των κατάλληλων για το είδος αυτό δίκης ρητορικών τόπων διαφέρουν από τις διαδικασίες και τις τεχνικές της μη ευθυδικίας.

Έτσι συμβαίνει και στην υπόθεση των Πλαταιέων και των Θηβαίων· δεν πρόκειται περί δίκης των Πλαταιέων με κανονική και απρόσκοπτη ροή των διαδικασιών: με πρώτο τον κατηγορο να εκφωνή και να τεκμηριώνη το κατηγορητήριο του και έπειτα να ακολουθή η απολογία του κατηγορουμένου. Αντιθέτως, πρόκειται για μια δίκη κατά το τυπικό της “παραγραφής”, κατά την διαδικασία της οποίας αντιστρέφεται η σειρά των αγορευόντων διαδίκων και πρώτος μιλάει ο κατηγορούμενος. Σε μιαν τέτοιαν περίπτωση, ο κατηγορούμενος επικαλείται “τὸ μὴ εἰσαγώγιμον εἶναι τὴν δίκην” λόγω της παραλείψεως στοιχείων ἢ της ανεπαρκούς στοιχειοθετήσεως της κατηγορίας ἢ λόγω της παραπομπῆς της σε αναρμόδια αρχή· προσβάλλεται, επομένως, η δυνατότητα της υπόθεσης να εισαχθῆ το θέμα της στο δικαστήριο με την διαδικασία της “εϋθείας δίκης”.

Με το μέτρο της “παραγραφῆς”, το οποίο εἶχε εισαγάγει η αττική νομοθεσία, προλαμβάνονταν κατ’ ουσίαν οι συκοφαντικές διαθέσεις εκείνων των πολιτῶν οι οποίοι, καταχρώμενοι το δικαίωμα που τούς ἔδιδε η αθηναϊκή δημοκρατία ὅπως ἦταν εκείνο της “εἰσαγγελίας” ἢ της “προβολῆς”, ἔνιωθαν “αὐτοδικαίως ἔντεταλμένοι” να λειτουργήσουν ὡς ἐξῆς: να μειώσουν το κύρος επιφανῶν ατόμων ἢ προσώπων τα οποία θα μπορούσαν να εγείρουν ἐξ αιτίας της κοινωνικῆς ἢ της πολιτικῆς τους θέσεως ἢ της ὅλης ισχύος τους τον φθόνο των απλῶν πολιτῶν ἢ να θεωρηθῶν ἀδίκως ὡς επικίνδυνα πρόσωπα για την

δημοκρατία. Από την άλλην πλευρά, το δικονομικό μέτρο της “παραγραφής” προστάτευε τους Αθηναίους πολίτες από τις όποιες τυχόν αυθαιρεσίες των “συκοφαντών”, των ατύπως στρατευμένων κατοίκων της πόλης –και όχι απαραίτητως μόνον των Αθηναίων πολιτών– για την προστασία του πολιτεύματος και τον εμπλουτισμό του δημόσιου ταμείου από τις εισπράξεις των καταδικών.

Ως αυτόνομος “λόγος παραγραφής” μάς διασώζεται ο *Πρὸς Καλλίμαχον* δικανικός λόγος του Ισοκράτους (18., ΒΤ 1910), ενώ απάντηση σε υποτιθεμένη “παραγραφήν” συνιστά και ο λόγος του Λυσίου (23., ΒΤ 1913) *Κατὰ Παγκλέωνος ὅτι οὐκ ἦν Πλαταιεύς*. Χαρακτήρα, όμως, “παραγραφής” ήταν δυνατόν να ἔχη και το τμήμα της “προκατασκευής” σε ένα λόγο απολογίας. Ένας δημοσιευμένος λόγος αυτής της δομής συνώψιζε την “παραγραφήν” ως εισαγωγική προετοιμασία στην επιχειρηματολογία της κυρίως απολογίας, γι’ αυτό και η σύνθεσή του θεωρείται δύσκολη, λόγω της συμπυκνωμένης έκθεσης του θέματος και της τεκμηρίωσής του. Αυτό συμβαίνει και σε ένα από τους μείζονες λόγους του Αντιφώντος του Ραμνουσίου, στον *Περὶ τοῦ Ἡρώδου φόνου* (5, 8-18, ΒΤ 1914), ένα ἔργο εξαιρετικής διάρθρωσης, κάλλιστα επεξεργασμένο και ταμείο ρητορικών τόπων. Πρόκειται για ένα δικανικό –στις λεπτομέρειές του πολιτικό– λόγο απολογίας το θέμα του αφορά στην εκδίκαση μιας πραγματικής υπόθεσης και όχι μιας “υποτιθεμένης” ή πλασματικής κατά τον τύπο των αντιφώντειων “τετραλογιών”: ένας ολιγαρχικών αρχών Μυτιληναίος νέος κατηγορείται για την εξαφάνιση ενός συνταξιδιώτη του, του Αθηναίου κληρούχου Ηρώδου, κατοίκου της Μυτιλήνης, στην διάρκεια ενός –εμπορικού για τον Αθηναίο και οικογενειακού για τον Μυτιληναίο– ταξιδιού τους από την Μυτιλήνη με προορισμό την θρακική Αίνο.

Κατ’ αναλογίαν προς τον παραπάνω αντιφώντειο λόγο, στην πρώτη από τις δύο προκειμένες θουκυδίδειες δημηγορίες, και οι Πλαταιείς ζητούν το δικαίωμα να μιλήσουν με ένα λόγο “παραγραφής” με τον οποίο ενίστανται ως προς την μη τήρηση του δικανικού τυπικού σε δύο σημεία του: στην διατύπωση της

εναντίον τους κατηγορίας και στην προθεσμία της υποβολής της στους εναγομένους. Έτσι, η δίκη των Πλαταιέων στερείται δύο από τα βασικότερα στοιχεία για την εκδίκασή της ως “εϋθείας”: την εκπεφρασμένη ρητώς –και όχι με ερωτηματικό τρόπο– κατηγορητήρια πρόταση και την έγκαιρη κοινοποίησή της στους Πλαταιείς. Από την πλευρά τους, οι Λακεδαιμόνιοι δικαστές προσπαθούν να κρατήσουν τα προσχήματα ως προς την τήρηση των διαδικασιών, σκεπτόμενοι να είναι “έν τάξει” με τον τύπο του αττικού δικαίου, υπό το οποίο εμμέσως υπάγονται οι Πλαταιείς λόγω της παλαιάς πολιτογράφησής τους ως Αθηναίων πολιτών. Και είναι πράγματι κατά τρόπο προκλητικό χαρακτηριστική προς τούτο η ακόλουθη χρήση του επιρρήματος *ὀρθῶς*: στην θέση του “συμφερόντως” για τους ίδιους τους δικάζοντες Λακεδαιμονίους και στην θέση του “ἀττικῶς” κατά ειρωνική πρόκληση για τους δικάζομένους Πλαταιείς.

Οι Λακεδαιμόνιοι επιτρέπουν στους Πλαταιείς –κατόπιν της αιτήσεως των τελευταίων– να μιλήσουν “ἐν εἶδει διαμαρτυρίας”, με ένα “ἁμάρτυρον” ἐν τούτοις λόγο και με ευρεία χρήση της τεκμηρίωσης “ἐκ τοῦ εἰκότος” και “ἐκ τῶν παραδειγμάτων” κατά την ἀγόρευσή τους. Οι κατηγορούμενοι –εφόσον δεν ἔχουν μάρτυρες συνηγορίας για την τωρινή τους πολιτική στάση και την τεκμηρίωση της “ἀληθοῦς προφάσεως” των κατηγορῶν τους– επικαλούνται την ομονοητική προς το Πανελλήνιον προσφορά της πόλης τους κατά τα Μηδικά και τρέπουν τον λόγο τους, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα υπεράσπισης για την δική τους συμπεριφορά, σε επικριτική επιχειρηματολογία ἐναντίον της ἄλλοτε ἀνθελληνικής στάσης των Θηβαίων κατά τον ἴδιο πόλεμο. Οι Θηβαῖοι –με την σειρά τους– θα προβάλουν την τωρινή τους *συναγωνιστικότητα* με τους Λακεδαιμονίους υπέρ της αυτονομίας των ελληνικῶν πόλεων ως διορθωτική της προτέρας τους στάσης κατά τα Μηδικά: χαίρονται –μάλιστα– κρυφά για την ευκαιρία η οποία τούς δίδεται να μιλήσουν και αυτοί, αφού πάρουν την τυπική ἄδεια ἀπὸ τους Λακεδαιμόνιους δικαστές.

Οι Θηβαίοι, με την δομή ενός ρητορικού λόγου στον οποίο εκμεταλλεύονται σχεδόν “κατὰ περιτροπήν” την όλην επιχειρηματολογία των Πλαταιέων, μετατρέπουν τα επιχειρήματα υπεράσπισης των αντιπάλων τους σε επιχειρήματα κατηγορίας εναντίον τους, και αντιστοίχως, τις εναντίον των ιδίων κατηγορίες των Πλαταιέων σε δική τους υπεράσπιση. Η επιτυχία του λόγου των Θηβαίων έγκειται στο ότι προσανατολίζουν τους Λακεδαιμόνιους δικαστές προς τον χαρακτηρισμό της “άπολογητικής παραγραφής” των Πλαταιέων ως ανυπόστατης και άσχετης προς την τρέχουσα πραγματικότητα και την παρούσα εναντίον τους κατηγορία: ως μη συμβατής, δηλαδή, προς το τυπικό “διὰ ταῦτα” της διαδραματιζομένης δίκης. Οι Πλαταιείς δεν συμμορφώνονται προς το προβαλλόμενο τυπικό, προς αυτό, δηλαδή, που κατά τους κατηγορούς τους οφείλουν να κάνουν, εφόσον νιώθουν ότι αναγκάζονται να απαντήσουν απλώς με ένα **ναι** ή ένα **όχι** στο κατηγορητήριο ερώτημα το οποίο διατυπώθηκε εναντίον τους ως εξής: “εάν έχουν αδικήσει ή όχι τους Λακεδαιμόνιους και τους συμμάχους τους στον παρόντα πόλεμο”. Από την πλευρά τους οι Θηβαίοι δεν κάνουν τίποτε άλλο παρά να ακυρώνουν την υπερασπιστική παρελθοντολογία των Πλαταιέων, όταν εφαρμόζουν οι ίδιοι – αν και ολιγαρχικοί– τις τυπικές αρχές του ανώτατου δικαστικού θεσμού της δημοκρατικής εχθράς τους Αθήνας, του Αρείου Πάγου· σύμφωνα με αυτές –αν και οι λόγοι του Λυσίου αποδεικνύουν αποκλίσεις από το τυπικό αυτό– σε μια φονική δίκη –και τέτοια είναι και αυτή των Πλαταιέων– οι διάδικοι θα έπρεπε να περιορίζονται σε αυτό τούτο “τὸ πρᾶγμα”, το θέμα καθ’ εαυτό της υπόθεσης, χωρίς να κάνουν παρεκβολές σε συσχετικούς τόπους και αναφορά σε υπηρεσίες τους προς την πόλη ή σε πράξεις τους προς το κοινό καλό των Ελλήνων.

Έτσι, οι Θηβαίοι καταδεικνύουν ότι οι Πλαταιείς δεν λειτουργούν “ὀρθῶς καὶ δικαίως”, εφόσον απολογούνται με “ἔξω τοῦ πράγματος” επιχειρήματα: χρησιμοποιούν τεκμήρια άσχετα προς την ουσία της παρούσας δίκης και εκφωνούν ένα λόγο πειθούς ο οποίος βασίζεται αποκλειστικῶς στην χρήση τεχνητῶν επιχειρημάτων “ἐκ τοῦ εἰκότος”, “ἐκ τῶν παραδει-

γμάτων”, “ἐκ τοῦ παρελθόντος” ἢ “ἐκ τοῦ βίου”. Με ἄλλα λόγια, οἱ Πλαταιεῖς καταφεύγουν κυρίως στις “ἐντέχνους πίστεις” και χειρίζονται με τρόπο σοφιστικό τὴν υπόθεσή τους, στηριζόμενοι αποκλειστικῶς και μόνο σε “ῥητορικοὺς συλλογισμοὺς” και σε “ἐνθυμήματα” —ὅπως θα ἔκρινε ο Αριστοτέλης στην *Ρητορική* του. Οἱ Θηβαῖοι θα ἀπαντήσουν με τὴν ἴδιαν “ἐνθυμηματικὴ” τακτικὴ τῶν εχθρῶν τους, περιτρέποντας εκδικητικὰ τα ὅπλα υπεράσπισης τῶν Πλαταιέων σε ἀφελή αυτο-ραπίσματα και σε ἀπογύμνωση τῆς ἀληθινῆς προαιρέσεως τῶν τελευταίων στα μάτια ὅλων τῶν Ελλήνων.

6. Ο “ἀγὼν λόγων” ἢ το “ἀγώνισμα ἔργων”· τα δόγματα “τοῦ ἰσχυροτέρου” ἢ “τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων”· ἡ δικανικὴ τεχνικὴ τῆς extempore διατύπωσης μίας κατηγορητήριας πρότασης στον Θουκυδίδη και στον Γοργία

Ο χαρακτηρισμὸς τῶν προκειμένων ἀντιθετικῶν λόγων Πλαταιέων και Θηβαίων ως “ἡ παθολογία τοῦ προοδικασμένου” σκοπεύει να διασαφηνίσῃ τὸν λειτουργικὸ ρόλο τῶν δύο αὐτῶν μοναδικῶν δικανικῶν αγορευσεων σε ὅλην τὴν *Ξυγγραφὴν* —και μάλιστα στο συγκεκριμένο σημεῖο τῆς—, μέσω τῶν ὁποίων τα “πρακτικὰ θύματα”, οἱ Θηβαῖοι και ἐν τέλει οἱ Πλαταιεῖς, ἀναδεικνύονται σε “λεκτικοὺς θύτες”, κατὰ ἀντίστροφη τῶρα σειρά στους Πλαταιεῖς και στους Θηβαίους ἔτσι, ἡ διακριτικὴ γραμμὴ ἀνάμεσα στην “ἀληθῆ πρόφασιν” τῶν κατηγορῶν και “τὸ ἐσχηματισμένον” τῆς δίκης τῶν Πλαταιέων καθίσταται ἀπὸ σαφῆς ἕως ἐναργῆς στον ἀναγνώστη. Ἀπὸ τὴν δομικὴ ἀποψη, ὁ παραπάνω ρόλος τῶν δύο δημηγοριῶν δικαιολογεῖται με τὴν διάταξή τους στην φάση ἐκείνην τῆς ἱστορίας τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅπου ὁ Θουκυδίδης τίς χρειάζεται για να λειτουργήσουν ως “ἀνακεφαλαιωτικὴ κρηπίδα” ὑπόμνησης και ως “στέλεχος λογικῆς αιτιολόγησῆς” στην πορεία τῆς ἀφήγησῆς. Ἐτσι, οἱ δύο αὐτῆς δημηγορίες ἐπαναθέτουν σχεδόν ἀποκαλυπτικῶς τὸ ἐξῆς πολὺ σημαντικό συστατικὸ αὐτῆς τῆς πανελληνίας ἐμφύλιας διαμάχης: “ὅτι ἐδῶ δεν πρόκειται για ἕνα πόλεμο ὁ ὁποῖος ἀποσκοπεῖ στην ἰσορροπία τῶν δυνάμεων μεταξύ τῶν Ἀθηναίων και τῶν Λακεδαιμονίων και τῶν συμμάχων καθεμιάς ἀπὸ τις δύο

πλευρές, αλλά για ένα πόλεμο υπέρ της αναμφισβήτητης υπεροχής της μιας δυνάμεως και των συμμάχων της επί της άλλης δυνάμεως και των υπηκόων προστατευομένων της”.

Όπως τονίζουν και οι Θηβαίοι –κλείνοντας τον αντίλογό τους προς τους Πλαταιείς– εδώ δεν είναι χώρος και χρόνος, δεν είναι “καιρός”, για ένα *ἀγῶνα λόγων* κατά τον τύπο – υποθέτομε– των διαγωνισμών μεταξύ των Εριστικών· μέσω μιας τέτοιας έκφρασης επιχειρημάτων όπως των τελευταίων, θα αναδεικνυόταν ως αυτονόητη η υπεροχή του ικανωτέρου ή του δυνατωτέρου στην επιχειρηματολογία και στην προβολή της πολιτικής του ισχύος αυτή η επιχειρηματολογική στάση εφαρμόζεται στο πέμπτο βιβλίο της θουκυδίδειας *ξυγγραφῆς* με τον διάλογο Αθηναίων και Μηλίων. Και εκεί έχουμε ένα αγώνα επιχειρημάτων και μιαν εικόνα “της παθολογίας του προοδεδικασμένου”, πιο ανάγλυφη, εν τούτοις, εξ αιτίας του διαλογικού της στοιχείου από όσο στην δομή λόγου-αντίλογου των Πλαταιέων και των Θηβαίων εκεί, ο αγώνας λόγων διαγράφεται ως εξής α) με βάση “τὸ δίκαιον τοῦ ἰσχυροτέρου”, δηλαδή την ισχύ των θαλασσοκρατόρων Αθηναίων έναντι των εμβρόντητων απομονωμένων Μηλίων· και β) συναρτήσει αυτού του αισθήματος υπεροχής, με βάση “τὸ δίκαιον τοῦ ὀρθοτέρου λόγου”. Στον αντίλογο Πλαταιέων και Θηβαίων, αντιθέτως, τα χωρο-χρονικά δεδομένα αφορούν σε αποτελέσματα πράξεων και πρόκειται για ένα αγώνισμα σε *ἔργα*(7) και πρακτικῶς ομιλοῦντα, κυριολεκτικῶς “ἀγορεύοντα”, αποτελέσματα· τούτο σημαίνει κατάχρηση των νόμων και των διαδικασιών, έτσι ώστε με γενικότητες και αφορισμούς να φαίνονται ἔνοχες συγκεκριμένες, αμυντικές πολεμικές συμπεριφορές. Αυτές δεν θα έπρεπε να παρεμποδίζουν την μιαν από τις δύο μεγάλες δυνάμεις –την Αθήνα ή την Σπάρτη– να ἔχη τον απόλυτο και ιστορικῶς υπεύθυνο κυριαρχικό της ρόλο στον ελληνικό χώρο· γι’ αυτό οι ταραξίες της ηγεμονικής τάξεως θα έπρεπε με κάποιον τρόπο να καταδικασθούν χωρὶς να αποκαλύπτεται “ἡ ἀληθεστάτη πρόφασις” των θυτῶν τους.

Το δόγμα το οποίο χαρακτηρίζει την παθολογία της υπεροχής του ενός ισχυρού επί του άλλου ισχυρού αντιστρατεύεται ένα

άλλο το οποίο στηρίζεται στην αρχή “τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων” (*power balance*) και βασίζεται στην πολιτική φιλοσοφία της “πανελληνίας ιδέας” –όπως αυτή διακηρύσσεται πολύ πρῶιμα, και ἰσως προφητικά, ἀπὸ τον Γοργία τον Λεοντίνο στην Ολυμπία με τον Ὀλυμπικό του λόγο. Το πρῶτο δόγμα ἀνατρέπει την βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή της στρατηγικής πρὸς το δεύτερο, για “την δυνάμει ὑπαρξῆς ἰσόρροπων δεδομένων”. Ἀλλά αυτήν ακριβῶς την δυναμική της τακτικής πρὸς την ἐξισορρόπηση των δυνάμεων στην νότια Ελλάδα μεταξύ Θηβαίων και Λακεδαιμονίων υπέρ της σωτηρίας των Ἀθηνῶν θα υπερασπίσει ο Δημοσθένης ἀπὸ την δική του σκοπιά ἀργότερα, ὅταν η πόλη των Ἀθηνῶν θα ἔχη πια ἐξασθενήσει.

Προϋπόθεση, τώρα, για την εφαρμογή του πρῶτου δόγματος, του δικαίου του ἰσχυροτέρου, συνιστά η ενεργοποίηση του προδεδικασμένου και η ἐξαφάνιση ἐκείνων των λαῶν οι οποίοι κάθε φορά λειτουργοῦν ὡς ἀποσταθεροποιητικοί παράγοντες και παρακωλύουν να ἰσχύσει ἀπολύτως ο ἰσχυρός ἐναντι του ἄλλου ἰσχυροῦ. Ἀυτὴν την μεθόδευση η ἀρχαία λογοτεχνία τὴν προέβαλε με την τεχνική των συνοπτικώτερων κατὰ το δυνατόν διαδικασιῶν και την αὐτόματη καταδίκη των ἐγκαλουμένων· η σχετική σε κάθε περίπτωση δίκη εἶναι ἀπλῶς φερῶνυμη ὡς τέτοια και οι λόγοι οι οποίοι ἐκφωνοῦνται σε αυτήν εἶναι περισσότερο σύμφωνοι πρὸς το ἐπιδεικτικό γένος ρητορικών λόγων και λιγώτερο ἀποβλέπουν στην τεκμηρίωση της ἀποδεικτικῆς πειστικότητας των δικανικών ἀγορεύσεων.

Σε μιαν τέτοιαν περίπτωσι, το δικαιότερο ἀπὸ την πλευρά των κατηγορῶν ὄχημα για την καταδίκη των ἀποσταθεροποιητῶν γίνεται η ἀπόδειξη της προδοτικῆς τους στάσης εἴτε με την χρήση “ψευδομαρτυριῶν” εἴτε με την χρήση της κατηγορίας ἐναντίον της καταφυγῆς των ἀπολογουμένων στην μεθόδευση του πιθανοφανοῦς, της παραδειγματολογίας και των ἐνδείξεων. Στην ἀρχαία αττική ρητορεία, την πρῶτη χρήση σκιαγραφεί η κατασκευὴ του προδεδικασμένου στην δίκη του Παλαμήδους, υπέρ του οποιῦ ο Γοργίας γράφει τον ὁμώνυμο ἐπιδεικτικό του λόγο με το σχῆμα της ἀπολογίας (*Ὑπὲρ Παλαμήδους*

ἀπολογία). Ένα παράδειγμα της δεύτερης χρήσης καταδικών αντιπροσωπεύει το προδεδικασμένο στην δίκη των Πλαταιέων, όπως αυτό δίδεται μέσα από το προκείμενο ζεύγος των θουκυδίδειων διηγησιών με το ακόλουθο σχήμα: με τον τρόπο της καταφυγής στην πιθανοφάνεια και της αναίρεσής της ως αδόκιμης μεθόδου υπεράσπισης είτε από την πλευρά των Πλαταιέων είτε από την πλευρά των Θηβαίων χρησιμοποιείται, η τεχνική της πιθανοφάνειας καταργείται από το προδεδικασμένο.

Έτσι, εναντίον του Παλαμήδους “υπάρχει” –δηλαδή “πλάθεται”, εφόσον το *δοκεῖν* ισοδυναμεί κυρίως με το *εἶναι* σε αυτόν τον λόγο– τὸ μαρτύριον μιας επιστολής από ή / προς τον βασιλιά Πρίαμο, με την οποία ο ήρωας αντί χρημάτων δεχόταν –δήθεν– να προδώσει τους Αχαιοὺς στους Τρώες εναντίον των Πλαταιέων, εξάλλου, υπάρχουν –προβάλλονται– κατά συρροήν ενδείξεις της διπλής τους προδοτικής προαιρέσεως: να διαφοροποιούνται από τους ομαίμους τους Βοιωτοὺς υπέρ των Αθηναίων και να ακολουθούν τους δευτέρους σε πράξεις αδικίας κατά των άλλων Ελλήνων. Στην δεύτερη ενέργειά τους οι Πλαταιεῖς έχουν ως πρόφαση δύο πιστωτικές ηθικολογίες: την ανταπόδοση της χάριτος προς τους ευεργέτες τους Αθηναίους και την παρελθοντολογία της ανδρείας τους κατά τα Μηδικά. Και όπως ο Θουκυδίδης φρόντισε να δώσει τον λόγο και τον αντίλογο με τις “δύο δικανικές του διηγήσεις”, έτσι και η παράδοση αγωνίσθηκε να επιστρατεύσει –να “ἐπισκευάσει”– απέναντι στον λόγο απολογίας του Παλαμήδους ένα λόγο κατηγορίας του Οδυσσέως εναντίον του την πατρότητα του κατηγορητήριου λόγου με τον τίτλο *Ὀδυσσεὺς κατὰ Παλαμήδους προδοσίας* η παράδοση απέδωσε –αν και όχι χωρίς αμφισβητήσεις υπέρ του αντιθέτου– στον κατ’εξοχήν εκπρόσωπο του αυτοσχέδιου λόγου, τον σοφιστή και ρήτορα Αλκιδάμαντα τον Ελαιάτη(8) και μαθητή του Γοργίου.

Η σύνδεση της κατηγορίας εναντίον των Πλαταιέων με “τὸ πρόχειρον” και “τὸ ἄμεσον” του αυτοσχεδιασμού και η αυτόματη συνάφεια ενός κατηγορητηρίου τέτοιας φύσεως με “τὸ ἔκτακτον” παρὸν της δίκης είναι μια τεχνική η οποία δεν επιτρέπει την βραδυπορία και την λοτεχνική προκατάληψη

ομού όλων των χρονικών παραμέτρων, στην οποία θα συμπεριλαμβάνοντο απαραίτητως και οι ποιότητες του παρελθόντος και αυτές του μέλλοντος. Μια διατύπωση, αντιθέτως, στην οποία δικτυώνεται η χρονική πληρότητα “παρελθόν-παρόν-μέλλον” με το ποιοτικό σχήμα “αίτιον-αιτιατόν-κόλασις”, θα απαιτούσε την γραφίδα και τις γνώσεις ενός επίσημου πολιτικού λογογράφου, μια γραπτή σύνθεση λόγου και ένα σκεπτικό τεκμηριωμένο με βάση την τρέχουσα πρακτικότητα των νόμων. Στην δραματική πραγματικότητα, εν τούτοις, των προκειμένων δημηγοριών, το ερωτηματικό σχήμα στην κατηγορητήρια πρόταση των Λακεδαιμόνιων δικαστών —με τον σύντομο λόγο της δικανικής πρόφασης εν ονόματι του προσωπικού συμφέροντος των Λακεδαιμονίων— μορφοποιεί σε περιεκτικό, λακωνικό λόγο, δηλαδή σε λεκτικό επίπεδο κυνικότητας, την κατάχρηση του δικαιώματος της “είσαγγελίας” και την υπέρβαση των “άρμοδιοτήτων” των “συκοφαντών” στην αθηναϊκή δημοκρατία του 5ου αιώνα.

Εδώ, εφαρμόζονται κατά βούλησιν οι τυπικές αρχές της αττικής νομοθεσίας ή οι άτυπες των άγραφων νόμων, αναλόγως —άλλοτε αντιστοίχως και άλλοτε αντιστρόφως— και συμφερόντως προς τους κατηγορούς ή τους κατηγορούμενους. Η αττική νομοθεσία γίνεται χρηστική από την πλευρά των σκηνοθετών κατηγορών μόνον ως προς το τυπικό της και χωρίς τον υπομνηματισμό του από τις αρχές της επιείκειας και της φιλάνθρωπίας. Έτσι, “τὸ ὀρθόν” και “τὸ δίκαιον” “παίζει μέσα στο νομικό *terrine*” αθηναϊκού τύπου και επιβάλλεται αναρτώμενο από τους κατηγορούς ως σκηνικό βάθους εις βάρος των κατηγορουμένων Πλαταιέων καθ’ ὅλην την πορεία της δίκης. Κατά την φάση της “παραγραφικής απολογίας” των Πλαταιέων, εν τούτοις, αυτό το σκηνικό αγνοείται από τους Πλαταιείς και αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη και με συνείδηση ότι είναι ένα επιθετικό εναντίον τους όπλο. Έτσι, οι Πλαταιείς παρακάμπτουν ως άκυρο το αθηναϊκό τυπικό μέσα στο πλαίσιο του οποίου τούς υποδεικνύεται να κινηθούν εγκλωβισμένοι και αλυσοδεμένοι με δεσμεύσεις και όρκους και αντιπροτείνουν το δικό τους είναι και αυτοί αποφασισμένοι να μιλήσουν την δική τους γλώσσα με βάση “τὸ ἄγραφον” και

“τὸ φυσικὸν δίκαιον” και ἔτσι μποροῦν να διευρύνουν τα νομικά ὄρια της υπεράσπισής τους ὄχι μόνο στο σύνολο των Ελλήνων αλλά και στην παγκοσμιότητα ὅλης της ἀνθρωπότητας.

Οι κατηγορίες για φυλετική προδοσία ἐναντίον των Πλαταιέων ἀπό μέρους των Θηβαίων και οι κατηγορίες για την παραβίαση των κοινών ὀρκων των Ελλήνων ἐπί Πausανίου και των Μηδικών ἐναντίον του ἴδιου λαοῦ ἀπό μέρους των Λακεδαιμονίων και των Θηβαίων στοιχειοθετοῦν ἀπό μόνες τους ως τίτλοι ἀδικημάτων τις προϋποθέσεις της κολάσεως των κατηγορουμένων Πλαταιέων ως αυτονόητης ἔτσι, στους κατηγοροῦς δεν χρειάζεται η ἰδιαίτερη ἐπεξεργασία των ἐπί μέρους σημείων των κατηγοριῶν ἢ ἕνας κατηγορητήριος λόγος τόσο ὀρθῶς “γυαλισμένος” στο γραφεῖο ἐνός λογογράφου ὥστε να καλύψει τις “ἔσχηματισμένες” ἀνωμαλίες της “ἀληθοῦς προφάσεως”. Με την extempore λακωνική διατύπωση του κατηγορητηρίου σε ἕνα λεκτικό μόρφωμα των Λακεδαιμονίων και με την ἀμεση συγγένεια την οποία εξασφαλίζει η σχέση “πατρὸς δημιουργοῦ” και “τόκου” στην περίπτωση του προφορικοῦ λόγου επιτυγχάνονται τα ἐξής: ο χαρακτήρας του κατηγορητηρίου-ερωτηματικοῦ λόγου ἀποτυπώνεται ως σφραγίδα γνησιότητας των κυνικών προθέσεων των κατηγορῶν και πιστοποιεῖ την ἀμεση σύνδεση *συμφέροντος* και *ἀληθοῦς προφάσεως* ἀπό μέρους τους. Βάσει της παραπάνω ἀναλύσεως, η πιο ἀποστομωτική ἐκφραση της σχέσεως *συμφέροντος* και *ἀληθοῦς προφάσεως* δεν μπορεῖ να εἶναι ἄλλη ἀπὸ την “ἐνώπιος ἐνωπίῳ” κατ’ ἐξοχὴν ἀμεση ἐκφορά του προφορικοῦ λόγου, ἀπὸ το ἐρωτηματικό, δηλαδή, σχῆμα με το οποίο ακριβῶς και οι Λακεδαιμόνιοι ἀπευθύνουν την κατηγορητήρια πρότασή τους προς τους Πλαταιείς: “ἐβλαψαν ἢ δεν ἐβλαψαν τους Λακεδαιμονίους και τους συμμαχους τους;”.

7. Η διάκριση του φυσικού και του πολιτικού θανάτου· το “φυσικὸν δίκαιον” και η “ἀρχὴ τῆς φυλετικῆς συγγενείας”· ο “ἄγραφος νόμος” στις σχέσεις της συμμαχίας ή της ευεργεσίας· αναγωγή στις ιδέες της δουλείας και της ελευθερίας· ο ρόλος των Αιολέων Βοιωτῶν.

Ένα άλλο κοινό σημείο του λόγου των Πλαταιέων και του απολογητικού λόγου του Παλαμήδους —όπως παρουσιάζεται ο τρωικός αυτός χαρακτήρας στον γοργίειο λόγο απολογίας— είναι ότι και στις δύο αυτές περιπτώσεις οι δραματικοί ήρωες κατά την αυτο-υπεράσπισή τους διαχωρίζουν τον φυσικό από τον πολιτικό τους θάνατο(9) και μιλούν ως εξής: α) για τον πρώτο θάνατο καθιστούν υπεύθυνους και ανόσιους τους διώκτες τους ως παραβάτες ενός φυσικού νόμου και ως υβριστικούς προς την κατ' εξοχήν φυσική για τους θνητούς αναγκαιότητα, την φυσική φθορά και τον βιολογικό τους θάνατο· σε αυτήν την περίπτωση, λέγουν, πρόκειται για μιαν καταδίκη της οποίας η δεδομένη εκτέλεση χωρο-χρονικά απόκειται σε εξω-ανθρώπινη δικαιοδοσία και στην ίδιαν την φύση β) για τον δεύτερο θάνατο, τον πολιτικό, οι ήρωες επιχειρηματολογούν πλέκοντας ένα εγκώμιο στους άγραφους νόμους οι οποίοι κυβερνούν —ανάμεσα σε άλλα— και τις σχέσεις ευεργετουμένου και ευεργέτη. Με αυτόν ακριβώς τον τρόπο οι άγραφοι νόμοι τίθενται υπεράνω των φυσικών νόμων από την πλευρά των Πλαταιέων.

Αλλά ένας άλλος φυσικός νόμος, και μάλιστα ισχυρός, είναι και η εξ αίματος φυλετική συγγένεια των λαών και είναι εκείνος ο νόμος τον οποίο κυρίως επικαλούνται οι Θηβαίοι στην επιχειρηματολογία τους. Το επιχείρημα, όμως, στο οποίο στηρίζονται κατ' ουσίαν οι Λακεδαιμόνιοι —αναλόγως προς τους Πλαταιείς και αντιστρόφως προς τους Θηβαίους— αφορά όχι στους φυσικούς, αλλά στους άγραφους νόμους οι οποίοι όπως ακριβώς καθορίζουν την υποχρέωση της ευεργεσίας καθορίζουν και την έννοια της συμμαχίας. Από την πλευρά τους ως εν τέλει κοινοί κατήγοροι, οι Λακεδαιμόνιοι και οι Θηβαίοι φέρουν σε σύγκρουση τις δύο σφαίρες επιρροής των άγραφων νόμων ως εξής: εάν οι άγραφοι νόμοι με τους οποίους

οι Πλαταιείς δικαιολογούν την σχέση τους με τους Αθηναίους ορίζουν ο ευεργετούμενος να αναγνωρίζη την ευεργεσία προς τον ευεργέτη του, ορίζουν επίσης ο σύμμαχος να βοηθή τον σύμμαχό του μόνο σε περίπτωση κατά την οποία προσβάλλεται η εθνική ακεραιότητα του δευτέρου· εάν ο ευεργετηθείς υπερβή τα όρια της συμμαχίας και συμπράξη με τους ευεργέτες του σε επιθετικό –άρα σε άδικο πόλεμο– και μάλιστα εναντίον ομαίμων του λαών, είτε των Θηβαίων είτε των Ελλήνων, τότε υπερβαίνει τα όρια της ευεργεσίας και το αίσθημα της ευεργεσίας από δίκαιο γίνεται άδικο.

Με άλλα λόγια, εκείνο το κατηγορητήριο των Λακεδαιμονίων σε σύντομο εξεταστικό ερώτημα προς τους Πλαταιείς συνοψίζει ευσχήμως την παραβίαση τόσο των δύο άγραφων νόμων ευεργεσίας ή συμμαχίας όσο και ενός φυσικού νόμου, αυτόν της φυλετικής συγγενείας στην τελευταία μάλιστα περίπτωση, η παραβίαση του φυσικού νόμου είναι “κατὰ μέρος” –λόγω της κατά συρροήν διαφοροποίησης των Πλαταιέων προς τους ομαίμους τους Βοιωτούς– και “καθ’ ὄλου” –λόγω της επίθεσης των Πλαταιέων στο πλευρό των Αθηναίων κατά της αυτονομίας των ομαίμων τους Ελλήνων. Έτσι, οι Αθηναίοι και οι σύμμαχοί τους Πλαταιείς προβάλλονται ως υποδουλωτές των άλλων Ελλήνων, ενώ οι Λακεδαιμόνιοι και οι σύμμαχοί τους Θηβαίοι αναδεικνύονται ως ελευθερωτές των Ελλήνων· εν τέλει, η σύγκρουση Πλαταιέων-Αθηναίων από την μίαν πλευρά και Θηβαίων-Λακεδαιμονίων από την άλλη ανάγεται στην σφαίρα των ιδεών “της δουλείας” ή “της ελευθερίας” και “παίζεται” ανάμεσα στα κύρια ελληνικά φύλα –στους Ίωνες και στους Δωριείς και στους αντίστοιχους εκφωνητές διαδίκους τους–, τα οποία φέρονται να εκπροσωπούν τις παραπάνω αφηρημένες έννοιες κατά περίπτωσιν και κατά το “ἴδιον” συμφέρον. Οι Ίωνες και οι Δωριείς –κάθε φορά– μοιράζονται τον αποσταθεροποιητικό παράγοντα των Αιολέων Βοιωτών στην παρούσα περίπτωση, οι πρώτοι παίρνουν τους Πλαταιείς με το μέρος τους και οι δεύτεροι τους Θηβαίους.

Αυτή, όμως, η στρατηγική δεν είναι διαφορετική από το σχέδιο προοπτικής του Λακεδαιμόνιου βασιλιά Κλεομένους, όταν αυτός –πριν από τα Μηδικά, το 519 π. Χ.– απέρριψε με γεωγραφικά προσχήματα την συμμαχία την οποία τού ζήτησαν οι Πλαταιείς και τούς έστρεψε προς τις αγκάλες των Αθηναίων. Αργότερα πάλιν, όταν με την εμφάνιση του Φιλίππου οι Θηβαίοι είναι έτοιμοι να παίξουν ένα ρόλο ενίσχυσης μιας τρίτης υπερδύναμης, αυτής του Φιλίππου, τότε και βέβαια ο Αθηναίος Δημοσθένης αναγκάζεται εκ των πραγμάτων να μιλήσει για εκείνο το δεύτερο δόγμα και την αρχή “τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων” στην νότια Ελλάδα· σκοπός του ρήτορα είναι να ενεργοποιήσει και αυτός την εφαρμογή της *power balance* –στην δεδομένη περίπτωση– μέσω των Αιολέων Θηβαίων. Τότε, ο ρήτορας εμφανίζεται συγκεκριμένα φιλοθηβαίος (Ἰπὲρ Μεγαλοπολιτῶν), κινούμενος από την ιστορική αναγκαιότητα και βασιζόμενος στην πολιτική ψυχολογία με το εξής – υποθέτομε– σκεπτικό: εφόσον οι Θηβαίοι δεν θέλουν πια να παίξουν το παιχνίδι της υπεροχής των Λακεδαιμονίων επί των Αθηναίων –ἐξ ἴσου αδύναμων την δεδομένη στιγμή– και εφόσον ο ρόλος τους δεν έχει νόημα προς αυτήν την κατεύθυνση, οι Θηβαίοι θα ενισχύσουν κατά συνέπεια τον Φίλιππο για την απόλυτη υπεροχή του επί των Αθηναίων και των Λακεδαιμονίων.

Ο Δημοσθένης επιδιώκει να αμβλύνη την οξύτατη ροπή των Θηβαίων προς την πλευρά του Φιλίππου και διακινδυνεύει να συμβουλευθεί –αυτοπροσώπως, στην Εκκλησία του Δήμου– την παραχώρηση ακόμη και του Ωρωπού στους Θηβαίους, μιας θέσης-κλειδιού για τους Αθηναίους. Ο Θηβαίος Επαμεινώνδας από την πλευρά του –ένας βαθύς πατριώτης– ακούει την φωνή των καιρών και ιδού τί κάνει: αναβαθμίζει τον αποσταθεροποιητικό ρόλο των Αιολέων συμπατριωτών του υπέρ των Μακεδόνων και έχει γι’ αυτό το σχέδιο του και ιστορικούς λόγους αλλά και ικανότητα σε “ἀγῶνα λόγων καὶ ἔργων” να θέλει διακαώς και να εργάζεται με μεθοδικότητα, έτσι ώστε οι Θηβαίοι να νικήσουν τους Λακεδαιμονίους στα Λεύκτρα (371 π. Χ.) και στην Μαντίνεια (362 π. Χ.). Με τον ηρωικό του θάνατο ο Επαμεινώνδας έθεσε τελεία στο σύντομο ηγεμονικό

κεφάλαιο των Θηβαίων στον ελληνικό χώρο, κεφάλαιο το οποίο άρχισε ο ίδιος και έγραψε ο ίδιος.

8. Η επικαιρότητα των δύο δημηγοριών για την δομική διάνοια των ιστορουμένων.

Από την πλευρά τώρα της στρατευμένης λογοτεχνίας του Θουκυδίδου –και αυτού όπως και των αρχαίων αττικών τραγικών επιφορτισμένων με την στελέχωση μιας ιθαγενούς αττικής παραγωγής– να δώσει τις προοπτικές στον αγώνα υπεροχής Ιώνων ή Δωριέων μέσω της ανάλυσης της πολιτικής ψυχολογίας του καθενός ως εμπολέμων Αθηναίων και Πελοποννησίων, είναι αυτόδηλη η σκοπιμότητα της ένταξης του ζεύγους των δημηγοριών Πλαταιέων και Θηβαίων μετά από τις δημηγορίες του Διοδότου και του Κλέωνος οι οποίες αναφέρονται στο θέμα των Μυτιληναίων(10). Εκεί, πρόκειται για μια περίπτωση στην οποία αποτρέπεται υπέρ των Αθηναίων το αποτρόπαιο χειρότερο της τύχης των Μυτιληναίων. Αντιθέτως εδώ, με την καταδίκη των Πλαταιέων και την άμεση εκτέλεση της ποινής εναντίον τους επικυρώνεται μια –*συνωμοτικώς*– προειλημμένη απόφαση μεταξύ των Λακεδαιμονίων και των επίδοξων συμμάχων τους Θηβαίων προς τον εξής σκοπό: προς τον αφανισμό του λαού των Πλαταιέων και της πόλης των Πλαταιών ως συμμάχου της εχθράς πόλης των Αθηνών. Εδώ, το σκηνικό στήνεται για μια σχηματική δίκη η οποία, ενώ στηρίζεται στην επιχειρηματολογία “ἐκ τῶν εἰκότων καὶ τῶν ἐνδείξεων” και στις “ἐντέχνους πίστεις” –κυρίως από τους κατηγορούμενους αλλά εν τέλει και από τους κατηγορούς–, καταλήγει, εν τούτοις, στην εκτέλεση της εσχάτης των ποινών εναντίον της Πλάταιας. Η τελευταία είναι μια πόλη η οποία ξεφεύγει από τα ολιγαρχικά ιδεώδη των άμεσων, φυσικών κατηγορών της, των Θηβαίων, και των δεδηλωμένων προστατών των φυσικών κατηγορών των Πλαταιέων, των Λακεδαιμονίων δικαστών τους. Φύσει και νόμω οι Πλαταιείς στοχεύονται ως εγκληματίες πολέμου.

Οι Λακεδαιμόνιοι, από την πλευρά τους, είναι αποφασισμένοι να προασπίσουν τα προσωπικά τους συμφέροντα· τούτο σημαίνει τα εξής: μέσα από την ικανοποίηση της εκδικητικής βουλήσεως των Θηβαίων εναντίον των Πλαταιέων να εξασφαλίσουν την συμμαχία τους με τους πρώτους στον πόλεμο εναντίον των Αθηναίων είναι, επομένως, προετοιμασμένοι να λειτουργήσουν με προσχήματα ως (ψευδο)νομότυποι δικαστές. Όταν πια δεν έχουν εισακουσθή από τους Πλαταιείς στον ρόλο τους ως “δικαιτητών”, συμμορφώνονται “κατὰ βούλησιν” προς τις αρχές του Αρείου Πάγου και κατά προκλητική ειρωνεία προς τα δικανικά προνόμια τα οποία εξασφαλίζει στους Πλαταιείς το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη. Παρ’ όλα αυτά, οι Λακεδαιμόνιοι στην προσπάθειά τους να τηρήσουν το “ἀπτικῶς”, νόμῳ ὀρθόν απεικονίζονται λειτουργούντες “ἐν ἀδίκῳ” φύσει και εκτίθενται ως ανεπιεικείς και απάνθρωποι και τούτο κυρίως ισχύει διότι ελλείπει ο ανταξίος τους αντίπαλος και αυτός ο οποίος θα ήταν δίκαιο να αναμετρηθῆ μαζί τους, δηλαδή οι ισοδύναμοί τους Αθηναίοι. Αλλά και οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι ελλείπουν με την σειρά τους, όταν οι Μήλιοι(11) αντιμετωπίζουν χωρίς την βοήθεια των ομοφύλων και ομοϊδεατών τους Σπαρτιατών ένα άνισο προς τους ιδίους σε δύναμη συνομιλητή, δηλαδή τους Αθηναίους.

Στο τρίδυμο, εν τούτοις, “Μυτιληναίων, Πλαταιέων και Μηλίων”, οι Αθηναίοι ευνοούνται και πλειοδοτούν με ένα θετικό στοιχείο προβαδίσματος ως προς την επιείκεια· ενώ, δηλαδή, οι Αθηναίοι και οι Σπαρτιάτες χρεώνονται με μια εξαφάνιση πληθυσμού –των Μηλίων και των Πλαταιέων αντιστοίχως– απομένει υπέρ των Αθηναίων η περίπτωση της αποτροπής του χειροτέρου, όταν αυτοί προλαμβάνουν να εφαρμόσουν μια δεύτερη νηφαλιώτερη απόφαση του αθηναϊκού Δήμου, και έτσι αποτρέπεται η σφαγή του άρρενος πληθυσμού των Μυτιληναίων.

Κεφάλαιο Β.

Μετάφραση με παρενθετικές διασαφήσεις (αρχαίο κείμενο: OCT, 1942, H. S. Jones' apparatus criticum correxit et auxit J. E. Powell, tom. pr., Oxonii 1951, I-IV).

52. Κατά την ίδιαν περίπου περίοδο αυτού του καλοκαιριού και οι Πλαταιείς, επειδή δεν είχαν πια τρόφιμα και δεν μπορούσαν να ανθέξουν την πολιορκία, συνθηκολόγησαν με τους Πελοποννησίους [με τον ακόλουθο τρόπο, υπό την πίεση της ακόλουθης ανάγκης] από ανάγκη: αυτοί [οι Λακεδαιμόνιοι με τους Θηβαίους] έκαμαν επίθεση στο τείχος με το οποίο τούς είχαν περικυκλώσει και εκείνοι [οι Πλαταιείς] δεν μπόρεσαν να αμυνθούν. Όταν, λοιπόν, κατάλαβε ο αρχηγός των Λακεδαιμονίων την αδυναμία τους, επειδή δεν ήθελε να κυριέψη την πόλη τους με έφοδο (γιατί τού είχαν δώσει εντολή από την Λακεδαίμονα να φροντίση να εξασφαλίση την εξής προϋπόθεση: εάν έφθαναν ποτέ οι Λακεδαιμόνιοι να συνάψουν ειρήνη με τους Αθηναίους και συμφωνούσαν να αποδώσουν και οι δύο τους όσα μέρη είχαν πάρει καθένας τους στην κατοχή του με πόλεμο, να μην αναγκασθούν οι Λακεδαιμόνιοι να επιστρέψουν την Πλάταια, προβάλλοντας ως πρόφαση το δικαιολογητικό ότι αυτοί [οι Πλαταιείς] από μόνονι τους προσχώρησαν και με την θέλησή τους), τούς στέλνει με τον κήρυκα την εξής προκήρυξη: “ότι, εάν αυτοί [οι Πλαταιείς] επιθυμούν να παραδώσουν την πόλη με την θέλησή τους στους Λακεδαιμονίους και να τούς δεχθούν ως δικαστές, [οι ίδιοι, οι Λακεδαιμόνιοι, δεσμεύονται με την σειρά τους] θα τιμωρήσουν μεν τους υπαιτίους της αδικίας αλλά κανένα τους χωρίς δίκη”. Αυτά μόνον τούς είπε ο κήρυκας και αυτοί [οι Πλαταιείς] (εφόσον είχαν πια φθάσει στα άκρα της εξασθένησης) παρέδωσαν την πόλη τους. Έτσι [με το σκεπτικό αυτής της συμφωνίας], οι Πελοποννήσιοι συντηρούσαν τους Πλαταιείς, προσφέροντάς τους τροφή για μερικές ημέρες, όσο διάστημα χρειάστηκε να φθάσουν από την Λακεδαίμονα στην Πλάταια οι δικαστές, πέντε άνδρες. Και όταν αυτοί έφθασαν, δεν τούς απηύθυναν [στους Πλαταιείς] την εκφώνηση καμιάς

κατηγορίας, αλλά αφού τούς κάλεσαν μπροστά τους, τούς έκαναν αυτήν την σύντομη ερώτηση: “εάν είχαν διαπράξει κάτι καλό στους Λακεδαιμονίους(12) και στους συμμάχους τους κατά τον πόλεμο ο οποίος γινόταν [ο οποίος βρισκόταν σε εξέλιξη]”(13). Αυτοί [οι Πλαταιείς] –αντί της απαιτουμένης σύντομης απόκρισης– τούς ζήτησαν την άδεια να απαντήσουν εκτενέστερα και πρότειναν να μιλήσουν εξ ονόματός τους και ο Αστύμαχος ο γιος του Ασωπολάου και ο Λάκων ο γιος του Αειμνήστου ο οποίος ήταν πρόξενος των Λακεδαιμονίων στην Πλάταια. Αυτοί, λοιπόν, αφού ξεχώρισαν από το πλήθος, βγήκαν μπροστά(14) και μίλησαν με το εξής πνεύμα:

53. “[Η αλήθεια είναι η εξής] Σάς παραδώσαμε την πόλη μας, Λακεδαιμόνιοι, αφού πήραμε την απόφαση να σάς εμπιστευθούμε, επειδή δεν μπορούσαμε να πιστέψουμε ότι θα υποβληθούμε σε τέτοιο είδος δίκης, αλλά είχαμε την ελπίδα ότι αυτή θα ήταν κάπως περισσότερο μέσα στο πλαίσιο του νόμου, και αφού αποφασίσαμε να μη δεχθούμε να δικασθούμε μπροστά σε άλλους δικαστές –μπροστά στους οποίους ίσα-ίσα δικαζόμαστε σήμερα– παρά μόνον μπροστά σε εσάς, επειδή είχαμε λόγους να πιστεύουμε ότι εσείς περισσότερο από τον καθένα θα μπορούσατε να αποδώσετε δικαιοσύνη με αμεροληψία. Η πραγματικότητα, όμως, είναι αντίθετη [προς τις προσδοκίες μας] και φοβούμαστε μήπως έχωμε πέσει έξω και στα δύο συγχρόνως γιατί, όπως δείχνουν τα πράγματα, έχωμε κάθε λόγο να υποψιαζώμαστε ότι στην δίκη αυτήν πρέπει να αγωνισθούμε για να μην καταδικασθούμε σε θάνατο και φοβούμαστε μήπως δεν αντέξετε έως το τέλος να κρατηθήτε αμερόληπτοι δικαστές [ανεπηρέαστοι από τους Θηβαίους] και σε αυτό το συμπέρασμα οδηγούμαστε από δύο τεκμήρια: και επειδή, δηλαδή, δεν υπήρχε –πριν εισαχθούμε στο δικαστήριο– διατυπωμένη κατηγορία εναντίον μας για την ανασκευή της οποίας να προετοιμασθούμε (το αντίθετο μάλιστα: εμείς οι ίδιοι πήραμε την πρωτοβουλία να ζητήσωμε την άδεια να μιλήσωμε) και επειδή η απάντηση λόγω της ασάφειας της ερώτησης την οποία μάς υποβάλατε εκ των υστέρων οδηγεί στο ίδιο αρνητικό για εμάς αποτέλεσμα: είτε απαντήσωμε λέγοντας την αλήθεια, αυτή αποβαίνει εις βάρος

μας είτε απαντήσουμε λέγοντας ψέματα, αυτό μπορεί να εξακριβωθεί από τα γεγονότα. Επειδή, επομένως, είτε απαντήσουμε είτε δεν απαντήσουμε, δεν υπάρχει διέξοδος για εμάς, είμαστε σε κλειδί και φαίνεται πως η μόνη μας σωτηρία είναι –αν μπορή κανείς να τήν ονομάσει έτσι– να διακινδυνεύσουμε να απολογηθούμε με επιχειρήματα για ωρισμένα πράγματα. Γιατί εάν στην κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε –ήδη καταδικασμένοι, άρα δεν έχουμε να χάσουμε τίποτε– δεν επιχειρηματολογήσαμε, αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει αφορμή να πούν εις βάρος μας ότι, εάν είχαμε μιλήσει με επιχειρήματα, αυτό θα μπορούσε να μάς εξασφαλίσει την σωτηρία. Αλλά στην θέση στην οποία μάς έχετε φέρει, μάς είναι δύσκολο να μεταχειρισθούμε πειστικά επιχειρήματα. Εάν, δηλαδή, δεν σάς γνωρίζαμε και δεν μάς γνωρίζατε, αφού κατωρθώναμε να σάς παρουσιάσουμε ψευδομαρτυρίες τις οποίες δεν θα ξέρατε να τίς αποκρούσετε, θα μπορούσαμε κάτι να κερδίσουμε. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική, και όσα ειπωθούν από την μίαν πλευρά θα είναι πράγματα γνωστά ήδη στην άλλη και επί πλέον μάς τρώει η υποψία όχι μήπως –επειδή έχετε ήδη κρίνει ότι η πολεμική μας συμπεριφορά την οποία εμείς θεωρούμε ενάρετη είναι κατώτερη σε σχέση με την δική σας– τό καταστήσετε αυτό αιτία για να μάς καταδικάσετε, αλλά μήπως –στην προσπάθειά σας να υποχρεώσετε κάποιους άλλους να σάς ανταποδώσουν την ευγνωμοσύνη τους απέναντί σας– τούς κάνετε χάρη και [μήπως] εμείς μπαίνουμε σε μια δίκη για την οποία έχει ληφθεί ήδη από πριν η απόφαση.

54. Παρ' όλα αυτά, αφού προσπαθήσουμε να σάς εκθέσουμε όσα κρίνουμε ότι είναι τα δίκαιά μας, τόσο σχετικά με την διαφορά μας προς τους Θηβαίους όσο και με εσάς και με τους άλλους Έλληνες, θα σάς θυμίσουμε εκείνα τα ηθικά τα οποία έχουμε πράξει και θα αγωνισθούμε να σάς πείσωμε. [*Σε αυτά θα αναφερθούμε ένα-ένα με την σειρά*] Ως προς το σύντομο ερώτημά σας “εάν στον πόλεμο αυτόν τον οποίο έχουμε μπροστά μας έχουμε πράξει κάτι το οποίο να ωφέλησε τους Λακεδαιμονίους και τους συμμάχους τους” ισχυριζόμαστε ότι, εάν μεν μάς κάνετε την ερώτηση και μάς αντιμετωπίζετε ως

εχθρούς σας, δεν ζημιωθήκατε από εμάς επειδή δεν εισπράξατε κάτι το ωφέλιμο από εμάς· εάν από την άλλη μάς θεωρήτε για φίλους σας, ισχυριζόμαστε ότι είστε εσείς οι ίδιοι εκείνοι οι οποίοι παρανομείτε, εφόσον εκστρατεύσατε για να μάς επιτεθήτε. Όσον αφορά τώρα στην συμπεριφορά μας κατά την περίοδο της ειρήνης και εναντίον των Μήδων, έχουμε αναδειχθή ενάρετοι, γιατί την μεν ειρήνη δεν παραβιάσαμε εμείς πρώτοι στην τρέχουσα περίπτωση, ενώ τότε ήμασταν οι μόνοι από τους Βοιωτούς, οι οποίοι για την ελευθερία της Ελλάδος ενώσαμε τις δυνάμεις μας με τις δικές σας στην κοινή επίθεση εναντίον των Περσών. Και επί πλέον, ενώ ήμασταν άνθρωποι της στεριάς, πήραμε μέρος στην ναυμαχία η οποία έγινε κοντά στο Αρτεμίσιο και στην μάχη η οποία έγινε στην δική μας γη αγωνισθήκαμε στο πλευρό και το δικό σας και του Πανσανίου. Και όποια άλλη επιχείρηση έγινε εκείνα τα χρόνια στην οποία κινδύνευσαν οι Έλληνες, σε όλες πήραμε μέρος παρά τις μικρές μας δυνάμεις. Και ιδιαίτερα σε εσάς, Λακεδαιμόνιοι, ακριβώς εκείνη την κρίσιμη στιγμή όταν, όπως όλοι ξέρουν, είχε καταλάβει την Σπάρτη ο χειρότερος φόβος – επειδή έπειτα από τον σεισμό στασίασαν οι Είλωτες στην Ιθώμη – στείλαμε για να σάς βοηθήσωμε το ένα τρίτο του στρατού τον οποίο είχαμε όλον κι όλον. Αυτά δεν είναι σωστό να τά ξεχνάτε.

55. Από την μιαν πλευρά, λοιπόν, ως προς τις παλιές εκείνες και πολύ κρίσιμες στιγμές τόσο ενάρετοι θεωρήσαμε καθήκον μας να φανούμε στο πλευρό σας, εχθροί σας όμως γίναμε αργότερα. Και γι' αυτό είστε υπαίτιοι εσείς. Γιατί, αν και σάς παρακαλούσαμε να έλθετε σύμμαχοι και να μάς βοηθήσετε, όταν οι Θηβαίοι επεχείρησαν να μάς καταλάβουν με τα όπλα, εσείς μάς διώξατε και μάς συμβουλευσατε να στραφούμε προς τους Αθηναίους με την δικαιολογία ότι εκείνοι βρίσκονταν δίπλα μας, ενώ εσείς κατοικούσατε σε μεγάλη απόσταση από εμάς. Και όμως στον πόλεμο τον οποίο ζούμε τώρα τίποτε το αταίριαστο [*ασύμφορο*] ούτε πάθατε ούτε και επρόκειτο να πάθετε από εμάς. Και εάν δεν θελήσαμε να αποστατήσωμε από τους Αθηναίους, όταν μάς τό διατάξατε, αυτό δεν ήταν πράξη για να σάς βλάψωμε· [*σκεφθήκαμε απλά ως εξής*] “εκείνοι [οι

Αθηναίοι] έτρεξαν και μάς βοήθησαν, όταν εσείς [*οι Λακεδαιμόνιοι*] διστάζατε και μάς διώχνατε μακριά σας, και δεν ήταν τίμιο ύστερα από αυτά να τούς προδώσωμε και για άλλους λόγους, αλλά κυρίως εφόσον επρόκειτο για εκείνους τους ανθρώπους από τους οποίους είχε ευεργετηθή κάποιος και [*εφόσον*] ήταν ο ίδιος αυτός [*δηλαδή, όπως εμείς οι Πλαταιείς*] ο οποίος με παρακάλια τούς είχε καλέσει για συμμάχους να τόν βοηθήσουν και είχε ευεργετηθή με το δικαίωμα του [*Αθηναίου*] πολίτη” έπειτα από αυτά, ήταν φυσικό κάποιος χωρίς δεύτερη σκέψη να τρέξει να εκτελέσει εκείνα τα οποία τόν πρόσταζαν [*οι ευεργέτες του*] να πράξει(15). Για όσα, όμως, καθέννας από τους δύο σας [*Αθηναίους ή Λακεδαιμονίους*] έπραττε και έμπαινε αρχηγός και οδηγούσε άλλους εναντίον των συμμάχων του αντιπάλου του, δεν πρέπει να κατηγορούνται ως υπαίτιοι όσοι σας ακολουθούσαν –επειδή αυτοί έτυχε να εκτελέσουν κάτι το οποίο δεν ήταν ηθικό– αλλά εκείνοι οι οποίοι τούς έσερναν σε επιχειρήσεις οι οποίες δεν ήταν δίκαιες.

56. Οι Θηβαίοι από την άλλη πλευρά διέπραξαν πολλές άλλες αδικίες εις βάρος μας, ενώ ως προς το τελευταίο περιστατικό είσθε οι ίδιοι μάρτυρες του πραγματικού λόγου για τον οποίο και μόνον υποφέρομε τώρα. Εφόσον, δηλαδή, έκαμαν αυτοί την αρχή και προσπάθησαν να πάρουν την πόλη μας, ενώ είχαμε ειρήνη και μάλιστα κατά την ιερή ημέρα του μήνα, εμείς δίκαια τούς αποκρούσαμε σύμφωνα με τον νόμο ο οποίος ισχύει για όλους –και για εμάς και για εκείνους: “ότι είναι δίκαιο να αποκρούη κανείς τον εχθρό ο οποίος τού επιτίθεται με όπλα”, και δεν θα ήταν λογικό –αντίθετα με αυτό το οποίο γίνεται αυτήν την στιγμή– να τιμωρηθούμε εξ αιτίας τους. Εάν, δηλαδή, εκτιμήσετε το δίκαιο με βάση εκείνο το οποίο περιμένετε να ωφεληθήτε άμεσα από αυτούς και με βάση την έχθρα τους για εμάς, θα αποκαλυφθήτε ότι δεν είσθε αμερόληπτοι κριτές του δικαίου και ότι περισσότερο μεσολαβείτε για το συμφέρον σας. Και εάν τώρα αυτοί σας δίδουν την εντύπωση ότι θα σας είναι χρήσιμοι, πολύ περισσότερο σας ωφελήσαμε και εμείς και οι άλλοι Έλληνες τότε, όταν βρεθήκατε στον σοβαρότερο κίνδυνο. Γιατί τώρα

μεν ετοιμάζεσθε να επιτεθήτε σε άλλους στους οποίους εμπνέετε φόβο [σε εμάς τους Πλαταιείς], σε εκείνην όμως την περίπτωση, όταν οι βάρβαροι απειλούσαν όλους –και την μίαν και την άλλην πλευρά– με υποδούλωση, αυτοί εδώ [οι Θηβαίοι] ήταν με το μέρος τους [των βαρβάρων]. Επομένως είναι δίκαιο από την πλευρά σας να ζυγίσετε την τότε αυτοθυσία μας με το τωρινό μας σφάλμα –εάν υποθέσωμε ότι έχει γίνει κάποιο σφάλμα– και τότε θα βρήτε από την σύγκριση ότι εκείνη η αυτοθυσία μας ζυγίζει βαρύτερα από το μικρό μας σφάλμα και ότι μάλιστα τήν κάναμε σε περιστάσεις κατά τις οποίες ήταν σπάνιο πράγμα να βρεθούν Έλληνες και να αντιτάξουν τις λίγες δυνάμεις τους με γενναιότητα προς την δύναμη του Ξέρξου και [ότι] άκουγαν επαίνους εκείνοι οι οποίοι δεν διαπραγματεύονταν –ως προς την εχθρική επίθεση– τους όρους της ασφάλειας μόνο και μόνο για το προσωπικό τους συμφέρον [όπως έκαναν οι Θηβαίοι] αλλά [εκείνοι οι οποίοι] είχαν την διάθεση να τολμήσουν να αγωνισθούν για την μέγιστη δυνατή ασφάλεια [την ευρύτερη δυνατή για όλους τους Έλληνες] μέσα σε όλην την αβεβαιότητα για το αποτέλεσμα [όπως κάναμε εμείς οι λίγοι Πλαταιείς και βέβαια οι Θεσπιείς οι οποίοι δεν ακούγονται εδώ]. Αν και μεταξύ αυτών ήμασταν και εμείς και αν και τιμηθήκαμε μαζί με τους πρώτους σε γενναιότητα, τώρα φοβούμαστε μήπως εξαφανισθούμε για τις ίδιες με τις τότε γενναίες μας πράξεις, επειδή προτιμήσαμε τους Αθηναίους παρά εσάς και περισσότερο το δίκαιο παρά το κέρδος μας. Και όμως είναι χρέος να βγάξη κάποιος όμοια απόφαση, φανερά κρίνοντας τα ίδια πράγματα με τα ίδια σταθμά, και να μη νομίζη ότι το συμφέρον είναι κάτι διαφορετικό από εκείνους ανάμεσα στους συμμάχους, οι οποίοι είναι πιστοί [όπως εμείς οι Πλαταιείς τώρα προς τους Αθηναίους και τότε προς όλους τους Έλληνες] (16), όταν αυτοί οι ίδιοι [σύμμαχοι, όπως εμείς οι Πλαταιείς] τρέφουν πάντοτε σταθερή ευγνωμοσύνη στην ανδρεία σας [Λακεδαιμόνιοι] και συγχρόνως σάς εξασφαλίζουν με την πίστη τους ανάλογα ωφελήματα στην άμεση [τωρινή] περίπτωση.

57. Και πέραν από αυτά, να σκεφθήτε [Λακεδαιμόνιοι δικαστές] κυρίως ότι τώρα μεν θεωρείσθε από τους περισσότερους

Ἕλληνες υπόδειγμα γενναιότητας και ακεραιότητας(17)· εάν όμως βγάλετε απόφαση η οποία να μην είναι σύμφωνη με το δίκαιο (γιατί δεν μπορείτε να κρίνετε αυτήν την δίκη [στα κρυφά] και η απόφασή σας να μη γίνη γνωστή, εφόσον είσθε άνθρωποι τους οποίους όλοι ξέρουν και επαινούν και εφόσον κρίνετε υπόθεση ανθρώπων όπως είμαστε εμείς, οι οποίοι δεν έχουν πράξει τίποτε το αξιόμημπο), να προσέξετε μήπως οι Ἕλληνες δεν τό ανεχθούν να αποφασίσετε κάτι το άδικο από υστεροβουλία εσείς, οι πιο γενναίοι, για ανθρώπους γενναίους όπως είμαστε εμείς(18), και μήπως αναθέσετε στα κοινά ιερά των Ελλήνων λάφυρα τα οποία θα κερδίσετε από εμάς τους ευεργέτες της Ελλάδος(19). Και θα ακουστή τρομακτικό ότι οι Λακεδαιμόνιοι ληλάτησαν την Πλάταια και ότι οι πατέρες σας έγραψαν το όνομα της πόλης μας στον τρίποδα, τον οποίο αφιέρωσαν στους Δελφούς για την ανδρεία μας, και ότι εσείς για το χατήρι των Θηβαίων σβήσατε από τα μάτια όλης της Ελλάδος όλους μας χωρίς εξαίρεση. Και γίνεται έτσι [έτσι θα έχη γίνει στους Ἕλληνες] γνωστό σε τί βαθιά δυστυχία είχαμε περιέλθει εμείς, οι οποίοι επανειλημμένα καταστραφήκαμε και όταν επικράτησαν οι Μήδοι και [οι οποίοι] τώρα με την παρέμβαση την δική σας –ανθρώπων δηλαδή με τους οποίους ήμασταν προηγούμενως στις φιλικώτερες δυνατές σχέσεις– στο ζύγι το οποίο κάνετε με τους Θηβαίους μετράμε λιγώτερο και [ότι] υπομείναμε τις δύο πιο αβέβαιες για την τύχη μας καταστάσεις: τότε μεν κινδυνεύαμε να χαθούμε από την πείνα και τώρα να μάς επιβληθή η θανατική καταδίκη. Και έχομε παραγκωνισθή από όλους –ποιοί, εμείς οι Πλαταιείς οι οποίοι παρά τις μικρές μας δυνάμεις πρόθυμοι τρέχαμε σε βοήθεια για το καλό των Ελλήνων–, μένοντας χωρίς συμμάχους και αβοήθητοι· και ούτε κανείς από τους τότε συμμάχους μας έρχεται να υπερασπίση τα δικάιά μας(20) και εσείς, Λακεδαιμόνιοι, η μόνη ελπίδα η οποία μάς απέμεινε, ζούμε με το φόβο μήπως δεν τηρήσετε σταθερή στάση στην απόδοση του δικαίου [δεν μείνετε αμερόληπτοι, ανεπηρέαστοι απο τους Θηβαίους] (21).

58. Παρ' όλα αυτά θεωρούμε ότι δικαιούμαστε στο όνομα των θεών, στους οποίους κάποτε ορκισθήκαμε μαζί με εσάς ως

σύμμαχοι, και στο όνομα της αυτοθυσίας μας για το καλό όλων των Ελλήνων [*για τις υπηρεσίες μας υπέρ των Ελλήνων*] να καταφέρουμε να σάς λυγίσουμε και να σάς πείσωμε να αλλάξετε γνώμη, εάν τυχόν επηρεασθήκατε από τους Θηβαίους, και να απαιτήσετε ως ανταπόδοση για αυτά τα οποία τούς χάρισε άλλοτε η γενναιότητά σας να μη σκοτώσουν εκείνους τους οποίους δεν θεωρείτε δίκαιο να σκοτώσετε εσείς οι ίδιοι [*χωρίς την πρόφαση των Θηβαίων*] και έτσι να πάρετε ως αντίδωρο και μιαν ευγνωμοσύνη για την σώφρονα απόφασή σας αντί της ευγνωμοσύνης [*των Θηβαίων απέναντί σας*] για μιαν επαίσχυντη πράξη [*όπως η δική μας καταδίκη*] και να μη δεχθήτε προσωπικά οι ίδιοι την κατηγορία για δειλία ως αντάλλαγμα για την ικανοποίηση της εκδικητικότητας άλλων γιατί το να πάρετε την ζωή μας είναι υπόθεση μιας ώρας, για να μπορέσετε όμως να σβήσετε την δυσφήμιση η οποία θα σάς προσαφθή εξ αιτίας αυτής της απόφασής σας εις βάρος μας, θα χρειασθή να καταβάλετε πολύ κόπο. Γιατί, εάν μάς καταδικάσετε σε θάνατο, δεν θα πάρετε εκδίκηση —όπως θα ήταν επόμενο να πάρετε— από ανθρώπους οι οποίοι θα ήταν εχθροί σας αλλά από ανθρώπους οι οποίοι ήταν ευμενείς απέναντί σας και σάς πολέμησαν επειδή βρέθηκαν στην ανάγκη να τό πράξουν. Ωστε και εάν βγάζατε απόφαση να ζήσουμε χωρίς φόβο για την ζωή μας, θα ήταν η απόφασή σας δίκαιη και πάνω από όλα να σκεφθήτε ότι σάς παρουσιαστήκαμε να δικασθούμε με την θέλησή μας και προτείνοντας τα χέρια μας να ζητήσωμε προστασία ως ικέτες (και η ελληνική συνήθεια είναι [*υπάρχει άγραφος νόμος μεταξύ των Ελλήνων*] να μη σκοτώνουν αυτούς οι οποίοι παίρνουν αυτήν την στάση) και επί πλέον ότι η αυτοθυσία μας είναι μια ευεργεσία η οποία πάντοτε σάς συνοδεύει. Αρκεί να ριζετε το βλέμμα σας στους τάφους των πατέρων σας οι οποίοι βρήκαν τον θάνατο από τους Μήδους και τάφηκαν στην γη μας και [*τους οποίους*] εμείς πάντα τούς τιμούσαμε με ετήσια δημόσια τελετή και φορώντας πένθιμα ρούχα και κάνοντας ό,τι άλλο συνηθίζεται και προσφέροντάς τους απαρχές από κάθε είδος καρπών οι οποίοι ευδοκιμούν στην γη μας, με διάθεση ευνοϊκή και με το αίσθημα ότι [*αυτοί οι νεκροί*] κατάγονταν από φιλική χώρα και επειδή κάποτε πολέμησαν

μαζί μας. Εάν δεν θελήσετε να βγάλετε δίκαιη απόφαση, θα εκτελούσατε ακριβώς τις αντίθετες από αυτές τις όσιες πράξεις μας. Να λάβετε υπ' όψιν, όμως, και τούτο: ο Πανυσανίας(22) σκέφθηκε να τούς θάψη [τους νεκρούς σας] εδώ με την πεποίθηση ότι τούς απέθετε σε χώρα φιλική και στα χέρια φίλων ανδρών· εάν, όμως, μάς σκοτώσετε και κάνετε την ύπαιθρο χώρα των Πλαταιέων θηβαϊκή, τί άλλο θα είναι αυτό παρά να εγκαταλείψετε συνειδητά τους ίδιους τους πατέρες και τους συγγενείς σας και σε γη εχθρική και στα χέρια ανθρώπων οι οποίοι έγιναν φονιάδες τους, χωρίς να υπάρξει γι' αυτούς [τους νεκρούς σας] ελπίδα να απολαύσουν τις τιμές τις οποίες απολαμβάνουν τώρα ως βραβεία της ανδρείας τους; Και κάτι ακόμη περισσότερο: θα υποδουλώσετε τον τόπο στον οποίο οι Έλληνες [αγωνίσθηκαν και] κέρδισαν την ελευθερία τους και θα αφήσετε έρημους από προσφορές τους ναούς των θεών στους οποίους προσευχήθηκαν και νίκησαν τους Μήδους και θα τούς στερήσετε [στους θεούς] τις θυσίες τις πατροπαράδοτες εκείνων [ήμῶν, των Πλαταιέων φιλελλήνων] οι οποίοι τούς ίδρυσαν και τούς έκτισαν ναούς.

59. Τέτοιες πράξεις δεν ταιριάζουν, Λακεδαιμόνιοι, στην μεγάλη σας φήμη· ούτε να παραβιάσετε τις συνηθισμένες τιμές των Ελλήνων [τα κοινώς κρατούντα μεταξύ των Ελλήνων] στους κοινούς ναούς και στους προγόνους ούτε να σκοτώσετε εμάς τους δικούς σας ευεργέτες για να ικανοποιήσετε μιαν ξένη έχθρα [των Θηβαίων, και όχι την δική σας, εναντίον μας], εφόσον οι ίδιοι δεν υπέστητε καμιάν αδικία, αλλά να μάς λυπηθήτε και να κάμψετε την αλύγιστη γνώμη την οποία άλλοι σάς υπέβαλαν, αντιμετωπίζοντάς μας με φρόνιμη λύπηση, όχι μόνο βάζοντας με τον νου σας τί τρομακτικά θα είναι αυτά τα οποία θα πάθωμε, αλλά και συνειδητοποιώντας ποιοί όντας εμείς μάς μέλλει να τά πάθωμε και πόσο ανυπολόγιστη είναι η συντυχία των συμφορών σε όποιον και εάν πέσουν, πόσο μάλλον, σε κάποιον όταν δεν τού αξίζει να έχει τέτοια κακή τύχη. Και από εσάς, όπως ταιριάζει στην θέση μας και όπως η ανάγκη μάς επιβάλλει, ζητάμε, επικαλούμενοι τους θεούς τους οποίους λατρεύομε στους ίδιους βωμούς και [οι οποίοι] είναι κοινοί όλων των Ελλήνων, να μάς βοηθήσετε

[διευκολύνετε] να σάς πείσωμε, ακούγοντας [υπολογίζοντας, λαμβάνοντας σοβαρά υπ' όψιν] τα επιχειρήματά μας: σάς προβάλλομε τους όρκους με τους οποίους οι πατέρες σας ορκίσθησαν να μη μάς ξεχάσουν ποτέ και γινόμαστε ικέτες σας, καταφεύγοντας στους τάφους των πατέρων σας, και επικαλούμαστε τους νεκρούς να μεσολαβήσουν και να μην υποδουλωθούμε στους Θηβαίους και να μην παραδοθούμε στους πιο μισητούς εχθρούς τους [εχθρούς των νεκρών σας], αν και ήμασταν πάντοτε οι πιο αγαπημένοι τους [στους προγόνους σας των Μηδικών]. Και σάς καλούμε να θυμηθίτε εκείνην την ημέρα, όταν επιτελέσαμε μαζί με αυτούς τα πιο ένδοξα κατορθώματα, και τώρα σε αυτήν εδώ την δίκη κινδυνεύομε να πάθωμε τις μεγαλύτερες συμφορές. Και ενώ εκείνο το οποίο είναι το πιο πειστικό και το πιο δύσκολο για ανθρώπους οι οποίοι βρίσκονται στην κατάστασή μας, να βάλωμε, δηλαδή, τέλος στον λόγο μας –εφόσον ξέρομε ότι μαζί με το τέλος του λόγου μας τελειώνει και η αβεβαιότητα για την απόφαση σχετικά με την ζωή μας, ότι δηλαδή πλησιάζει το τέλος μας [πλησιάζει και ο κίνδυνος να τερματισθή η ζωή μας]–, τελειώνοντας την απολογία μας σάς λέμε μόνον τούτο: ότι δεν παραδώσαμε την πόλη μας στους Θηβαίους (γιατί [όπως καταλαβαίνετε] εάν έπρεπε να τό κάνωμε αυτό θα προτιμούσαμε καλύτερα να πεθάνωμε με τον πιο φρικτό θάνατο, δηλαδή από πείνα), αλλά καταφύγαμε σε εσάς με εμπιστοσύνη (και το δίκαιο θα ήταν, εάν δεν κατωρθώναμε να σάς πείσωμε, αφού κάνετε στην άκρη και μάς επαναφέρετε στην προηγουμένη μας κατάσταση, να μάς αφήσετε μόνους μας να επιλέξωμε τον κίνδυνο τον οποίο μπορούν να ανθέξουν οι ώμοι μας και ο οποίος πέφτει επάνω μας [τον κίνδυνο τον οποίο μάς επιφυλάσσουν οι περιστάσεις]). Συγχρόνως σάς εξορκίζομε εμείς οι οποίοι είμαστε οι γενναίοι Πλαταιείς και επιδείξαμε την πιο αυθόρμητη [ειλικρινή] αυτοθυσία για την ελευθερία όλων των Ελλήνων να μην παραδοθούμε από τα δικά σας χέρια [από την σκοπιμότητα του δικού σας συμφέροντος] στην διάθεση των Θηβαίων, των πιο μισητών εχθρών μας, προδομένοι από την εμπιστοσύνη την οποία σάς δείξαμε προσπέφτοντάς σας, Λακεδαιμόνιοι, ως ικέτες, αλλά

να μάς σώσετε και να μη μάς αφανίσετε, ενώ πηγαίνετε να γίνετε ελευθερωτές των άλλων Ελλήνων”.

60. Και οι μεν Πλαταιείς μίλησαν με αυτό το πνεύμα, ενώ από την πλευρά τους οι Θηβαίοι, επειδή τούς έτρωγε ο φόβος μήπως οι Λακεδαιμόνιοι επηρεασθούν από τον λόγο των Πλαταιέων και κατά κάποιον τρόπο υποχωρήσουν, αφού πλησίασαν [με τυπική επισημότητα] τους [Λακεδαιμονίους] δικαστές και τούς δήλωσαν ότι και αυτοί θέλουν να μιλήσουν με επιχειρήματα, εφόσον και σε εκείνους [τους Πλαταιείς] δόθηκε η άδεια –παρ’ όλον που οι ίδιοι [οι Θηβαίοι] είχαν φέρει αντιρρήσεις γι’ αυτό– να βγάλουν μακρύτερο λόγο από όσον απαιτούσε η απάντηση στο ερώτημα το οποίο τούς τέθηκε. Και όταν οι Λακεδαιμόνιοι δικαστές τούς έδωσαν το δικαίωμα να πάρουν τον λόγο, το πνεύμα με το οποίο εκείνοι μίλησαν ήταν το εξής:

61. “Δεν θα είχαμε ζητήσει την άδεια να μιλήσωμε, εάν και αυτοί [οι Πλαταιείς] είχαν απαντήσει με συντομία στο ερώτημα το οποίο τούς τέθηκε και δεν είχαν στρέψει τις κατηγορίες τους εναντίον μας και δεν είχαν αναφερθή στον εαυτόν τους, λέγοντας πράγματα τα οποία ήταν έξω από το προκείμενο θέμα, και εάν συγχρόνως χωρίς να τούς έχη κανείς κατηγορήσει δεν επιδίδονταν σε μιαν εκτενή απολογία και δεν έπλεκαν το εγκώμιο για τον εαυτόν τους ως προς εκείνα για τα οποία κανείς δεν τούς είχε επιρρίψει υβριστικά λόγια [δεν τούς είχε απευθύνει λόγους κατηγορίας] κάτω, όμως, από τις παρούσες συνθήκες [υπό το βάρος της πραγματικότητας η οποία έχει διαμορφωθή] πρέπει τις μεν πρώτες να τις ανασκευάσωμε [να διατυπώσωμε τις αντιρρήσεις μας ως προς αυτές], τα δε δεύτερα να τά αποδείξωμε ότι είναι ψέματα, έτσι ώστε ούτε η δική μας κακοφημία ούτε η δική τους δήθεν καλή φήμη να τούς βγή σε κέρδος [να προσμετρήση προς όφελός τους], αλλά [έτσι ώστε] να αποφασίσετε αφού ακούσετε την αλήθεια και για τα δύο(23). Εμείς, λοιπόν, ήλθαμε σε διάσταση μαζί τους για πρώτη φορά, επειδή –όταν ιδρύσαμε την Πλάταια και συνάμα με αυτήν και μερικά άλλα μέρη και στο τέλος όταν είχαμε πια κτίσει την άλλη Βοιωτία την οποία

καταλάβαμε, αφού καταφέραμε να διώξουμε τους κάθε φυλής ανθρώπους οι οποίοι τήν κατοικούσαν— αυτοί εδώ έκριναν ότι τούς αξίζει το δικαίωμα να μην κυβερνούνται από εμάς—όπως αυτό είχε ορισθή από την αρχή— και παραβιάζοντας τους πατροπαρά-δοτους θεσμούς μας—μόνοι αυτοί αποτελώντας εξαίρεση από τους άλλους Βοιωτούς—, όταν προσπαθήσαμε να τούς επαναφέρουμε στην τάξη, πήγαν με το μέρος των Αθηναίων και συμπράττοντας με εκείνους μάς έκαναν πολλές ζημιές για τις οποίες πήραν την πρόπευσα για την συμπεριφορά τους τιμωρία.

62. Αλλά και όταν οι βάρβαροι επιτέθηκαν εναντίον της Ελλάδος, ισχυρίζονται *[οι Πλαταιείς]* ότι μόνοι αυτοί από τους Βοιωτούς δεν βοήθησαν τους Μήδους και γι' αυτό τους κυρίως το κατόρθωμα και για τον εαυτό τους υπερηφανεύονται και σε αυτό στηριζόμενοι εμάς μάς συκοφαντούν. Εμείς, όμως, ισχυριζόμαστε ότι δεν πήγαν με το μέρος των Μήδων απλώς και μόνον επειδή δεν τό έκαναν αυτό και οι Αθηναίοι, αλλά επειδή κατευθύνονταν από την φυσική τους διάθεση *[από την ίδια τακτική του χαρακτήρα τους: να πράττουν αντίθετα προς τους ομαίμους τους άλλους Βοιωτούς: να πορεύονται τον δρόμο της ανομίας]* όταν δηλαδή οι Αθηναίοι επιτέθηκαν με την σειρά τους *[μετά από τους Μήδους]* εναντίον των άλλων Ελλήνων, μόνοι αυτοί *[οι Πλαταιείς]* από όλους του Βοιωτούς ακολούθησαν και βοήθησαν τους Αθηναίους. Εξετάσετε, όμως, *[πρώτα την περίπτωση των Μηδικών]* σε ποιάν πολιτική κατάσταση βρισκόμασταν εμείς και σε ποιάν εκείνοι και σύμφωνα με ποιές προϋποθέσεις έπραξε—κατά συνέπειαν— ο καθένας μας *[εμείς ή οι Πλαταιείς]* όπως έπραξε(24). Η πόλη μας, λοιπόν, εκείνην ακριβώς την χρονική περίοδο *[των Μηδικών]* είχε πολίτευμα με το οποίο η διακυβέρνησή της δεν ήταν ούτε σύμφωνη με την ισόνομη ολιγαρχία ούτε σύμφωνη με την δημοκρατία, αλλά είχε ένα πολίτευμα το οποίο ήταν *[ίσα-ίσα]* εντελώς αντίθετο προς την νομιμότητα και *[προς]* την πολιτική της τέλειαις σωφροσύνης και πολύ πιο κοντά προς την τυραννία: μια δυναστεία λίγων ανδρών κρατούσε την εξουσία. Αυτοί, λοιπόν, *[οι δυνάστες ολιγαρχικοί Θηβαίοι κατά τα Μηδικά]* με την ελπίδα ότι θα μεγάλωναν ακόμη πιο πολύ την

βίαιη εξουσία τους, εάν επικρατούσε η κυριαρχία των Μήδων(25), εφόσον εξουσίαζαν το πλήθος με την στρατιωτική τους δύναμη, κάλεσαν και έφεραν μέσα στην πόλη μας τους Μήδους και είναι μεν αλήθεια ότι η πόλη μας σύσσωμη –εφόσον δεν όριζε η ίδια την τύχη της– τό έπραξε αυτό(26), αλλά από την άλλην πλευρά δεν τής αξίζει να τήν ελέγχουν [οι Πλαταιείς] για όποιαν παρατυπία έκαμε στο διάστημα κατά το οποίο αυτή δεν είχε κυβέρνηση σύμφωνα με τους νόμους. Αλλά [ως προς την υστερώτερη περίπτωση, την επίθεση των Αθηναίων κατά των Ελλήνων] όταν πια και οι Μήδοι είχαν υποχωρήσει από την Ελλάδα και η πόλη μας απέκτησε νόμιμο καθεστώς, έχομε χρέος να εξετάσωμε εάν τότε εμείς –όταν αργότερα ήρθαν οι Αθηναίοι εναντίον και της άλλης Ελλάδος και [όταν] προσπάθησαν να υποτάξουν στην εξουσία τους και την δική μας χώρα και κατείχαν τις περισσότερες πόλεις της Ελλάδος με την υποκίνηση εσωτερικών στάσεων μέσα σε αυτές– παίρνοντας μέρος στην μάχη της Κορώνειας και βγαίνοντας νικητές δεν ελευθερώσαμε την Βοιωτία και εάν τώρα δεν προσπαθοίμε με θέρμη μαζί με εσάς να ελευθερώσωμε και τους άλλους Έλληνες, προσφέροντας στον αγώνα και άλογα και πολεμικό εξοπλισμό σε τόσην ποσότητα όση δεν παρέχει κανένας άλλος σας σύμμαχος [Λακεδαιμόνιοι δικαστές]. Όσον αφορά, λοιπόν, στο θέμα του μηδισμού, τό έχομε καλύψει επαρκώς στην απολογία μας.

63. Το άλλο όμως θέμα, ότι εσείς [Πλαταιείς] και έχετε ζημιώσει περισσότερο τους Έλληνες και σας αξίζει περισσότερο να υποστήτε κάθε τιμωρία, θα προσπαθήσωμε να τό αποδείξωμε, έτσι ώστε αυτό να γίνη ολοφάνερο. Γίνετε σύμμαχοι –όπως ισχυρίζεσθε– των Αθηναίων και κερδίσατε το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη μόνο και μόνο για να μάς τιμωρήσετε. Με αυτό το σκεπτικό θα έπρεπε, επομένως, να τούς καλήτε σε δική σας βοήθεια, μόνο για να αντιμετωπίσετε εμάς [τους προσωπικούς σας εχθρούς, άρα ως αμυνόμενοι] και όχι να τούς ακολουθήτε και να επιτίθεσθε μαζί με αυτούς εναντίον άλλων [Ελλήνων οι οποίοι δεν ήταν προσωπικοί σας εχθροί, άρα δράσατε ως επιτιθέμενοι] (27), όταν μάλιστα [αν και] είχατε –όπως είναι γνωστό– ένα δεδομένο προνόμιο στην

περίπτωση κατά την οποία χωρίς την θέλησή σας σάς ανάγκαζαν οι Αθηναίοι να τούς ακολουθήτε: εφόσον, δηλαδή, υπήρχε ήδη από τον αγώνα εναντίον των Μήδων η [συμφωνημένη από τότε] συμμαχία με αυτούς εδώ τους Λακεδαιμονίους, την οποία ακριβώς εσείς οι ίδιοι προβάλλετε τώρα με τόσην έμφαση [συνεχώς] ως επιχείρημα· αυτή η συμμαχία ήταν σίγουρα επαρκής και εμάς [τους Θηβαίους και προσωπικούς σας εχθρούς] να κρατάη μακριά από τις βλέψεις μας επάνω σας και το πιο σημαντικό: να σάς παρέχη την κάλυψη ώστε να μπορήτε να παίρνετε αποφάσεις μόνοι σας και χωρίς φόβο(28). Αυτό όμως δεν τό θελήσατε· με την θέλησή σας και χωρίς να σάς εξαναγκάξη πια κανείς προτιμήσατε να είσθε με το μέρος των Αθηναίων. Ισχυρίζεσθε, επί πλέον, ότι θα ήταν αισχρό να προδώση κανείς τους ευεργέτες του [εσείς τους δικούς σας ευεργέτες Αθηναίους]· [γε: είναι όμως γνωστό σε όλους και το άλλο] θα ήταν βέβαια πολύ μεγαλύτερη εντροπή και [θα προξενούσε] μεγαλύτερη ζημιά να προδώσετε πέρα για πέρα όλους τους Έλληνες μαζί με τους οποίους πήρατε [άλλοτε, κατά τα Μηδικά] όρκους συμμαχίας παρά να προδώσετε μόνον τους Αθηναίους, αυτούς οι οποίοι επιδόθηκαν στην υποδούλωση της Ελλάδος μόνον και μόνο για το δικό τους συμφέρον, ενώ οι άλλοι [οι Λακεδαιμόνιοι] πήγαιναν να τούς ελευθερώσουν [τους Έλληνες](29). Και επί πλέον, δεν ανταποδώσατε την χάρη την οποία χρωστούσατε στους Αθηναίους στο ίσον της ούτε χωρίς το στίγμα της εντροπής να πέφτη επάνω σας [και ο λόγος είναι ο εξής] από την μίαν πλευρά —όπως ισχυρίζεσθε— τούς καλέσατε να σάς βοηθήσουν, επειδή σάς αδικούσαν άλλοι, και από την άλλην καταντήσατε να γίνετε στενοί συνεργάτες αυτών ακριβώς [των Αθηναίων] οι οποίοι παρανομούσαν προς άλλους. Και όμως είναι περισσότερο αισχρό να μην ανταποδίδη κάποιος την χάρη σε ανάλογο βαθμό προς την ευεργεσία η οποία τού έχει γίνει από όσο είναι εντροπή να αισθάνεται κάποιος ότι οφείλει αξεπλήρωτες ευεργεσίες οι οποίες ναι μεν στηρίζονταν άλλοτε στο δίκαιο, αλλά [οι οποίες] τώρα απαιτούν να αποδοθούν με αντάλλαγμα την συμμετοχή του σε παράνομες πράξεις.

64. Και επί πλέον, αφήσατε τους Έλληνες [*δώσατε την ευκαιρία στους Έλληνες*] να καταλάβουν ότι ούτε και τότε [*κατά τα Μηδικά*] για χάρη των Ελλήνων ήσασταν οι μόνοι από τους Βοιωτούς, οι οποίοι δεν πήγατε με τους Μήδους, αλλά ότι τό κάνατε αυτό, επειδή δεν μήδισαν ούτε οι Αθηναίοι, θέλοντας από την μίαν πλευρά να κάνετε τα ίδια τα οποία έκαναν και εκείνοι και από την άλλη να κάνετε τα αντίθετα προς τους άλλους Βοιωτούς(30). Και τώρα έχετε την αξίωση να επικαλήσθε εκείνα με τα οποία για το χατήρι άλλων [*των ξένων Αθηναίων και όχι των ομαίμων σας Βοιωτών*] επιδείξατε γενναιότητα, να υπολογισθούν τα ίδια αυτά προς όφελός σας [*κερδίζοντας άδικοα, ανάξια, αφύσικα, την ατιμωρησία από μέρος των Βοιωτών τους οποίους εκπροσωπούμε εμείς οι Θηβαίοι*]. Αυτό, όμως, δεν είναι κάτι το οποίο πρέπει λογικά [*φυσικά*] να τό περιμένετε· αλλά με εκείνο ακριβώς το σκεπτικό, με το οποίο προτιμήσατε τους Αθηναίους, με το ίδιο να ζητήσετε να σάς βοηθήσουν σε αυτήν την δίκη και να μην επικαλήσθε συνέχεια τους κοινούς όρκους τους οποίους τότε ορκισθήκατε μαζί με τους άλλους Έλληνες με την εντύπωση [*την προσωπική σας*] ότι είναι ηθικά επιβεβλημένο να προσπαθήσετε να εξασφαλίσετε τώρα την σωτηρία σας [*να εξασφαλισθήτε σώοι*] με την επίκληση αυτών των όρκων. Γιατί αυτούς τους συμμαχικούς όρκους τούς βάλατε στην άκρη μία και διά παντός [*όταν δεν στηριχθήκατε στην τότε συμμαχία σας από την εποχή των Μηδικών με τους Λακεδαιμονίους και όλους τους άλλους Έλληνες*] και παραβαίνοντάς τους [*συμπαρατασσόμενοι με τους Αθηναίους στον επιθετικό τους πόλεμο κατά των άλλων Ελλήνων*], περισσότερο βοηθήσατε στην καθυποδούλωση των Αιγινήτων και κάποιων άλλων από αυτούς τους συμάχους, οι οποίοι ορκίσθηκαν μαζί σας, από όσο προσπαθήσατε να εμποδίσετε την υποδούλωσή τους στους Αθηναίους· και όταν, μάλιστα, αυτά τά πράξατε όχι παρά την θέλησή σας, αλλά ενώ είχατε πάντοτε κυβέρνηση με τους ίδιους νόμους με τους οποίους διοικείσθε μέχρι σήμερα και χωρίς να έχη δοκιμάσει κάποιος να σάς εξαναγκάσει με βίαιη αλλαγή των νόμων, έτσι ακριβώς όπως είχε γίνει με εμάς. Αλλά ούτε και την τελευταία μας πρόταση, πριν σάς περικυκλώσωμε με το τείχος: “να μην σάς

ανακατέψωμε στον πόλεμο, ζητώντας σας ως μόνη προϋπόθεση γι' αυτό να μη βοηθάτε ούτε τον ένα [τους Αθηναίους] ούτε τον άλλον [εμάς και τους Λακεδαιμονίους]”, θελήσατε να τήν δεχθήτε. Ποιοί άλλοι, λοιπόν, θα έπρεπε να μισούνται πιο δικαιολογημένα από όλους τους Έλληνες παρά εσείς, όταν είσθε εσείς αυτοί οι οποίοι βάλατε την άλλοτε γενναιότητά σας ως προκάλυμμα για να τούς βλάψετε [συμμαχώντας με τους Αθηναίους]; Ακόμη και τα κατορθώματα τα οποία κάποτε σάς έδωσαν την φήμη των γενναίων —έτσι όπως εσείς τό ισχυρίζεσθε— τώρα πια με την στάση σας δώσατε παράσταση [έπεδειξατε](31) ότι δεν ήταν δική σας δουλειά: [συνέβη μάλιστα τούτο] ήλθαν στο φως της αλήθειας αυτά τα κίβδηλα τα οποία είναι πάντοτε μέσα στην φύση σας να θέλετε να κάνετε: [και η απόδειξη είναι εδώ και είναι η ακόλουθη] μαζί με τους Αθηναίους οι οποίοι πορεύονται τον δρόμο της ανομίας, με αυτούς πήρατε απόφαση να προχωρήσετε και εσείς. Όσον αφορά, επομένως, στον δικό μας ακούσιο μηδισμό και στον δικό σας εκούσιο αττικισμό, αυτά τα οποία εκθέσαμε αποδεικνύουν ότι έτσι είναι τα πράγματα.

65. Όσον αφορά, όμως, στα τελευταία τα οποία ισχυρίζεσθε ότι πάθατε άδικα (ότι δηλαδή επιτεθήκαμε στην πόλη σας σε καιρό κατά τον οποίο ίσχυαν οι συνθήκες ειρήνης και σε μέρα η οποία είναι ιερή), δεν πιστεύομε ούτε ως προς αυτά ότι παρανομήσαμε περισσότερο από εσάς. Εάν, δηλαδή, χωρίς να μάς προκαλέσετε εσείς, εμείς πρώτοι από μόνοι μας κάναμε επίθεση εναντίον της πόλης σας και λεηλατούσαμε την ύπαιθρό σας ως εχθροί, τότε θα ενεργούσαμε άδικα· εάν, όμως, άνδρες δικοί σας, οι πρώτοι και στην οικονομική δύναμη και στην καταγωγή, επειδή επιθυμούσαν από την μια να σάς σταματήσουν από την συμμαχία σας με ανθρώπους ξένους προς την φυλή μας [με τους Αθηναίους](32) και από την άλλη να σάς φέρουν εκεί όπου ανήκετε —στους πατροπαράδοτους θεσμούς στους οποίους συμμετέχουν όλοι οι Βοιωτοί—, μάς κάλεσαν σε βοήθεια με την θέλησή τους, πού βρίσκεται τότε η αδικία την οποία διαπράξαμε; [Και για να μιλήσωμε με τα δικά σας λόγια, επιχειρήματα] Είναι πράγματι οι αρχηγοί εκείνοι οι

οποίοι ευθύνονται για τις παρανομίες περισσότερο από όσον ευθύνονται εκείνοι οι οποίοι τούς ακολουθούν. Ούτε όμως αυτοί οι Πλαταιείς [οι οποίοι κάλεσαν εμάς τους Θηβαίους στην πόλη της Πλάταιας] έπραξαν άδικα –κατά την κρίση μας– ούτε και εμείς. Και όντας και αυτοί [ή εμείς] πολίτες όπως ακριβώς είσθε και εσείς και διακινδυνεύοντας περισσότερο πράγματα, αφού μάς άνοιξαν τις πύλες των τειχών και μάς έφεραν μέσα στην πόλη τους ως φίλους –όχι ως εχθρούς–, η επιθυμία τους ήταν η εξής: αυτοί οι οποίοι ήταν κατώτεροι ανάμεσά σας να μη γίνουν ακόμη χειρότεροι και αυτοί οι οποίοι ήταν καλύτεροι να έχουν την θέση η οποία τούς αξίζει και ο ρόλος τους ήταν να αποκαταστήσουν την σωφροσύνη στην πολιτική σκέψη των πολιτών και όχι να αποξενώσουν την πόλη από τους ανθρώπους της, αλλά να εξοικειώσουν τους πολίτες με τα έθη τα οποία επιβάλλει η μεταξύ τους συγγένεια [η μεταξύ όλων των Βοιωτών] χωρίς να τούς κάμουν εχθρούς με κανένα, αλλά συνδέοντάς τους προς όλους ανεξαιρέτως ειρηνικά με τις ίδιες συνθήκες.

66. Και η απόδειξη ότι οι πράξεις μας [η κατόπιν προσκλήσεως είσοδός μας στην Πλάταια] δεν είχαν εχθρικό χαρακτήρα είναι το ότι όχι μόνο δεν βλάψαμε κανένα, αλλά και προκηρύξαμε τα εξής: “εκείνος ο οποίος θα ήθελε να κυβερνάται σύμφωνα με τους πατροπαράδοτους θεσμούς των Βοιωτών να έλθη μαζί μας”. Και εσείς από την πλευρά σας, αφού με ανακούφιση προσχωρήσατε και κλείσατε συμφωνία μαζί μας, στην αρχή μεν δεν δημιουργήσατε ταραχές, όταν, όμως, μετά που σάς καταλάβαμε διαπιστώσατε ότι ήμασταν ολιγάριθμοι –ακόμη και εάν υποθέσωμε ότι σάς δώσαμε την εντύπωση ότι οι πράξεις μας ήταν σκληρότερες από όσο σάς άξιζε, επειδή στην εισβολή την οποία επιχειρήσαμε δεν είχαμε την συγκατάθεση όλου του λαού σας [του Δήμου των Πλαταιέων αλλά μόνον μερικών, προφανώς ολιγαρχικών](33)–, δεν μάς αντιμετωπίσατε ανάλογα με την συμπεριφορά μας απέναντί σας: αντί να μην προβήτε σε βίαιες ενέργειες και να προσπαθήσετε να μάς πείσετε με επιχειρήματα να αποχωρήσωμε, εσείς μάς επιτεθήκατε παραβιάζοντας την συμφωνία μας. Και δεν δυσανασχετούμε το ίδιο απέναντί σας για εκείνους από

εμάς τους οποίους συλλάβατε και τούς σκοτώσατε (κάτι τέτοιο θα μπορούσε να δικαιολογηθή ως εξής: ότι αυτοί υπέστησαν όσα έπαθαν μέσα στο πλαίσιο κάποιου νόμου του πολέμου)· εκείνους, όμως, οι οποίοι σάς άπλωσαν τα χέρια και τους οποίους, αφού τούς πιάσατε ζωντανούς, μάς υποσχθήκατε ύστερα να μην τούς σκοτώσετε και εσείς τούς σφαγιάσατε με παραβίαση των νόμων, διερωτάται κανείς με ποιά λογική αυτή η πράξη σας δεν χαρακτηρίζεται φρικτή; Και αν και διαπράξατε μέσα σε λίγη ώρα τρία πράγματα τα οποία συνιστούν κατάφωρες αδικίες —και την συνομολογηθείσα από εσάς τους ίδιους συμφωνία παραβίασατε και κατόπιν τους άνδρες μας σκοτώσατε και παραπλανώντας μας με ψεύτικες υποσχέσεις τις οποίες μάς δώσατε γι' αυτούς “να μην τούς σκοτώσετε, εάν εμείς δεν πειράζαμε την ύπαιθρο σας και τους κατοίκους της”—, ισχυρίζεσθε, εν τούτοις, ότι εμείς είμαστε εκείνοι οι οποίοι παρανομήσαμε και προβάλλετε για τον εαυτό σας την αξίωση ότι δεν είσθε υποκείμενοι οι ίδιοι να πληρώσετε σε αυτήν την δίκη. Αυτό δεν θα γίνη, εάν —όπως περιένομε να ενεργήσουν αυτοί εδώ οι [πέντε Λακεδαιμόνιοι] δικαστές— βγάλουν αμερόληπτη απόφαση· αλλά σύντομα θα τιμωρηθήτε για όλα αυτά(34).

67. Και ο λόγος για τον οποίο αναφερθήκαμε σε αυτά με λεπτομέρειες, Λακεδαιμόνιοι, είναι ο εξής: και για το δικό σας το καλό [το συμφέρον] και για το δικό μας προκειμένου, δηλαδή, και εσείς να είσθε ήσυχoi, ξέροντας(35) ότι θα τούς καταδικάσετε έχοντας το δίκαιο με το μέρος σας, και εμείς ότι θα τούς έχωμε τιμωρήσει [παίρνοντας την εκδίκησή μας μετά από την απόφασή σας αυτή] με ακόμη πιο σύμφωνο προς τους θεϊκούς νόμους τρόπο· και να μη λυγίσετε δίνοντας βάση στις αναφορές τους για τα παλαιά τους κατορθώματα —εάν υποθέσωμε ότι υπήρξε κάτι τέτοιο ποτέ—, τα οποία είναι μεν ηθικό να τά επικαλήται κανείς σε βοήθεια όταν τιμωρήται άδικα, αλλά [τα οποία] γι' αυτούς οι οποίοι κάνουν κάτι το επονείδιστο είναι αιτία για την διπλάσια τιμωρία τους, εφόσον τέτοιοι άνθρωποι πέφτουν έξω έχοντας ιδιοποιηθή ένα ηθικό κεφάλαιο το οποίο δεν τούς ανήκει [προβλ. Σχολιαστή: άντ' αγαθών κακοί γεγένηνται, ου προσήκοντος αυτοίς του

ἀμαρτάνειν διὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀνδραγαθίαν]· και οὐτε να τούς αφήσετε [να δώσετε τὴν ευκαιρία στους Πλαταιεῖς] να πετύχουν κάτι υπέρ των θέσεών τους [να βγάλουν κάποιο κέρδος] με τους θρήνους και τὴν ἐκκλήση τὴν οποιία σὰς κάνουν να τούς λυπηθῆτε με ὅλες αὐτές τις επικλήσεις τους στους τάφους των πατέρων σας ἀπὸ τὴν μιαν πλευρά και σὴν δική τους απομόνωση ἀπὸ συμμάχους ἀπὸ τὴν ἄλλη. Γιατί και εμεῖς ἔχομε να τούς ἀντιτάξωμε σε αὐτὰ κάτι ἄλλο: ὅτι πολὺ φοβερῶτερα δεινὰ ἔχουν υποστή οι δικοὶ μας νέοι οι οποῖοι βρήκαν τὸν θάνατο ἀπὸ τα χέρια τους και [των οποιῶν νέων μας] οι πατέρες τους ἄλλοι μεν βρήκαν τὸν θάνατο σὴν Κορώνεια –σὴν προσπάθειά τους να φέρουν με αγώνες τὴν Βοιωτία πρὸς τὸ μέρος σας(36)– και ἄλλοι –οι γεροντότεροι που εγκαταλείφθηκαν μόνοι τους– και τα σπιτικά τα ὄρφανεμένα ἀπὸ τους ἀνθρώπους τους σὰς ικετεύουν –ἔχοντας πολὺ περισσότερο τὸ δίκαιο με τὸ μέρος τους– να πάρετε ἐκδίκηση πρὸς χάριν τους ἀπὸ αὐτούς ἐδῶ [τους Πλαταιεῖς](37). Και δικαιούνται περισσότερο να ἔχουν τὴν λύπησή σας ἐκεῖνοι ἀπὸ τους ἀνθρώπους οι οποῖοι ἔπαθαν κάτι φοβερό και ἀδικαιολόγητο πρὸς τὴν συμπεριφορά τους αὐτοί, ἀντιθέτως, οι οποῖοι δίκαια τιμωρῶνται –ὅπως θα τιμωρηθῶν αὐτοί ἐδῶ– ταιριάζει ἡ τιμωρία τους να μὰς προξενῆ χαρὰ(38). Και ἔπειτα για τὴν ἀπομόνωση σὴν οποιία βρίσκονται [οι Πλαταιεῖς] υπεύθυνοι εἶναι αὐτοὶ οι ἴδιοι· γιατί ἀπέδιωξαν με τὴν θέλησή τους τους καλύτερους συμμάχους [τους Λακεδαιμονίους]. Και παρεβίασαν τους νόμους, ὄχι ἐπειδὴ χρειάσθηκε να ἀμυνθῶν ἐναντίον μας με τὴν δικαιολογία ὅτι ἀρχίσαμε εμεῖς ἀπρόσκλητοι κάτι τὸ οποιό τους ἔκαμε να πάθουν κακό ἀπὸ ἐμὰς, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἀπεφάσισαν να ἐνεργήσουν κινούμενοι περισσότερο ἀπὸ τὸ αἶσθημα του μίσους παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδέα του δικαίου και ἐπειδὴ δεν τό περιμέναν να πληρώσουν τῶρα με τὴν ἀνάλογη πρὸς τα ἀμαρτήματά τους τιμωρία(39)· γιατί θα τιμωρηθῶν σύντομα σύμφωνα με τὸν νόμο και ὄχι –ὅπως ἰσχυρίζονται– ἐπειδὴ βγήκαν ἀπὸ τὴν μάχη ἀπλώνοντας τα χέρια τους ἰκετευτικά, ἀλλὰ ἐπειδὴ συμφώνησαν να παραδοθῶν και να δικασθῶν. Υπερασπίσετε, λοιπόν, Λακεδαιμόνιοι, και τὸν νόμο των Ἑλλήνων τὸν οποιό αὐτοὶ καταπάτησαν και σε ἐμὰς οι οποῖοι

υπομείναμε τις συνέπειες από τις παρανομίες τους ανταποδώσετε την ευγνωμοσύνη την οποία δικαιούμαστε για όσα προσφέραμε με προθυμία· και ας μην παραγκωνισθούμε στην σκέψη σας από τα λόγια τους, αλλά να θέσετε ως παράδειγμα στα μάτια των Ελλήνων ότι οι αγώνες, στους οποίους τούς καλείτε να πάρουν μέρος, δεν είναι για να διαγωνισθούν με επιχειρήματα [ἀγῶνες λόγων] αλλά με βάση τα αποτελέσματα των πράξεών τους [ἀγῶνες ἔργων], στους οποίους [αγώνες] εάν αυτές [οι πράξεις] είναι πράγματι γενναίες [εάν έχουν ευγενή και ειλικρινή κίνητρα] η αναφορά με λόγια σε αυτές είναι αρκετό να είναι σύντομη, ενώ εάν είναι πράξεις παραπλανητικές, τότε τα επιχειρήματα τα στολισμένα με ποιητικές εκφράσεις [τα παραγεμισμένα και διωγκωμένα με εντυπωσιακές και θελκτικές εκφράσεις] γίνονται σκεπάσματα της αλήθειας. Αλλά εάν ως αρχηγοί —όπως είσθε τώρα εσείς—, αφού συνοψίσετε τα επιχειρήματα και των δύο πλευρών, βγάλετε με βάση αυτά δίκαιη κρίση, τότε στο μέλλον με λιγότερη θρασύτητα θα επιδιώξει κάποιος να επινοήσει καλοβαλμένα επιχειρήματα για να καλύψει πράξεις αδικίας” (40).

68. Με αυτό το πνεύμα, λοιπόν, διετύπωσαν τα επιχειρήματά τους οι Θηβαίοι. Και οι Λακεδαιμόνιοι δικαστές, επειδή έκριναν ότι ήταν νομότυπο [ορθό](41) να ξαναθέσουν το ερώτημα: “εάν είχαν δεχθή [οι Λακεδαιμόνιοι] κάτι το καλό από αυτούς [τους Πλαταιείς] κατά τον πόλεμο αυτόν”, και επειδή επανειλημμένως στο παρελθόν [στην προσπάθεια διαιτησίας την οποία επεχείρησαν] δεν τούς ζητούσαν τίποτε άλλο παρά να παραμείνουν αμέτοχοι στον πόλεμο — επικαλούμενοι την παλαιά τάχα συμφωνία την οποία με σπονδές είχε κλείσει μαζί τους ο Πανσανίας μετά την αποχώρηση των Μήδων— και επειδή δεν δέχθηκαν ύστερα [μετά από σκέψη και όχι αμέσως και αυθόρμητα, άρα η απάντηση των Πλαταιέων ήταν ένα “ἔγκλημα ἐκ προνοίας”] οι Πλαταιείς εκείνες τις προτάσεις τις οποίες τούς υπέβαλαν πριν αποκλείσουν την πόλη τους με τείχος: “να μείνουν ουδέτεροι σύμφωνα με εκείνην την άλλοτε συμφωνία”, θεωρώντας ότι οι ίδιοι [οι Λακεδαιμόνιοι προσωπικά για το

συμφέρον τους και όχι πια με την τιμωρητική “φυλετικῶ δικαίῳ” πρόφαση των Θηβαίων)(42) –παρά την δική τους δίκαιη πρόθεση– είχαν αδικηθῆ από τους Πλαταιείς και ότι δεν δεσμεύονταν πλέον από εκείνες τις ένσπονδες συμφωνίες, φέροντας μπροστά τους [οι πέντε Λακεδαιμόνιοι δικαστές] έναν ένα στην σειρά τους Πλαταιείς και θέτοντάς του το ερώτημα: “εάν έχουν διαπράξει κανένα καλό κατά τον πόλεμο αυτό στους Λακεδαιμονίους και στους συμμάχους τους”, κάθε φορά που η απάντηση ήταν αρνητική, τούς έπαιρναν έξω και τούς σκότωναν επί τόπου και δεν έκαναν εξαίρεση για κανένα. Και εκτέλεσαν από μεν τους ίδιους τους Πλαταιείς όχι λιγώτερους από διακοσίους, ενώ από τους Αθηναίους οι οποίοι είχαν αποκλεισθῆ μέσα στο τείχος κατά την πολιορκία εικοσιπέντε και τις γυναίκες τίς πούλησαν για δούλες. Και την πόλη των Πλαταιών για ένα χρόνο περίπου τήν χάρισαν να κατοικήσουν σε αυτήν και άνθρωποι από τα Μέγαρα –οι οποίοι είχαν εξορισθῆ μετά από κάποια εσωτερική επανάσταση στην πόλη τους– και όσοι Πλαταιείς είχαν επιζήσει και είχαν τα ίδια φρονήματα με αυτούς [τους Λακεδαιμονίους] αργότερα όμως, αφού τήν κατεδάφισαν συθέμελα ολόκληρη, έκτισαν κοντά στον ναό της Ἥρας ένα πανδοχείο τετράγωνο με την κάθε πλευρά του να ἔχη μήκος διακοσίων ποδιών, με καταλύματα γύρω-γύρω από παντού κυκλικά και στο ισόγειο και στο επάνω πάτωμα, και γι’ αυτά τα τελευταία χρησιμοποίησαν και τις στέγες και τα πορτοπαράθυρα από τα σπίτια των Πλαταιέων και από τα άλλα έπιπλα από χαλκό και σίδηρο, τα οποία είχαν μείνει μέσα στο τείχος, αφού έφτιαξαν κρεβάτια, τά αφιέρωσαν στην Ἥρα και τῆς έκτισαν και πέτρινο ναό εκατόν ποδιών σε μήκος. Έπειτα, την ύπαιθρο χώρα, αφού την απαλλοτρίωσαν, τήν νοίκιασαν σε ξένους και τα μισθώματα τά έκαμαν χάρισμα στους Θηβαίους να τά εισπράττουν. Και σχεδόν σε κάθε πτυχή του θέματος των Πλαταιέων οι Λακεδαιμόνιοι έδειξαν μιαν εχθρική στάση προς τους Πλαταιείς για το χατήρι των Θηβαίων, επειδή νόμιζαν ότι θα τούς ήταν χρήσιμοι [οι Θηβαίοι] στον πόλεμο αυτόν ο οποίος, αν και δεν ήταν πολύς καιρός από τότε που άρχισε, τότε βρισκόταν σε γρήγορη εξέλιξη. Αυτήν την κατάληξη είχαν τα γεγονότα τα σχετικά με την Πλάταια και

αυτό το φοβερό [η εξόντωση των Πλαταιέων από τους Λακεδαιμονίους] συνέβη κατά το ενενηκοστό τρίτο έτος από τότε που έγιναν οι Πλαταιείς για πρώτη φορά σύμμαχοι των Αθηναίων.

Κεφάλαιο Γ.

Σημειώσεις και τεκμηρίωση των νοημάτων με συναφή χωρία από την γραμματεία του 5ου και του 4ου αιώνα π. Χ. –κυρίως από την αριστοτελική “Ρητορική”

* Ελήφθησαν άμεσα υπ’ όψιν τα παρακάτω έργα ή άρθρα κατά την επανειλημμένη πραγμάτευση του σχετικού θέματος σε Σεμινάριο του Ζ’ εξαμήνου με θεματική “Άττικοί ρήτορες” (βλ. και σχετικές εργασίες, π.χ., Ν. Ι. Σιγάλας, 1993· Καν. Εξαρχάκου 2001): Γρ. Βερναρδάκης, *Σχόλια εις τὰς δημηγορίας τοῦ Θουκυδίδου*, β’ έκδ., Ἀθήναι 1885 (φωτοτ. ανατ. εκδ. Παπαδήμας, 1976)· J. E. Harrison, “Thucydides’ Mode of Presenting his Speeches”, *PCPS* 79-81 (1908) 10-13· J. H. Finley, “The Origins of Thucydides’ Style”, *HSCPh* 50 (1939) 35-84· H. L. Hudson-Williams, “Thucydides, Isocrates and the Rhetorical Method of Composition”, *CQ* 42 (1948) 76-81· του ίδιου, “Thucydides and the Literary Speech”, *PCA* 48 (1951) 25-26 (in summary)· A. W. Gomme, *A Historical Commentary on Thucydides*, Vol. I, Books II-III, Clarendon Press, Oxford 1962· H. D. Westlake, *Individuals in Thucydides*, Cambridge University Press 1968· E. A. Havelock, “Dikaiosyne. An Essay in Greek Intellectual History”, *Phoenix* 23 (1969) 47-70· Ἀθ. Ἀθανασόπουλος, *Εἰσαγωγή εἰς τὸν Θουκυδίδην. Αἱ δημηγορίαι Πλαταιέων καὶ Θηβαίων*, Ἀθήναι 1969· H. D. Westlake, “Sting in the Tail, a Feature of Thucydidean Speeches”, *GBRS* 12 (1971) 497-503· A. Raubold, *Untersuchungen zur politischen Sprache der Demokraten bei den älteren attischen Rednern*, Muenchen 1971· F. Egermann, “Thucydides ueber die Art seiner Reden und ueber seine Darstellung der Kriegsgeschehnisse”, *Historia* 21 (1972) 575-602· J. C. Hogan, “Thucydides 3.52-68 and Euripides Hecuba”, *Phoenix* 26 (1972) 241-57· P. A. Stadter, *The Speeches in Thucydides. A Collection of Original Studies with a Bibliography*, Chapel

Hill, The Univ. of North Carolina Press, 1973· H. F. Harding, *The Speeches of Thucydides*, Lawrence, Kans., Coronado Press 1973, όπου και R. C. Jebb, *The Speeches of Thucydides* (Cambridge 1907)· J. T. Hooker, "Χάρις and Άρετή in Thucydides", *Hermes* 102 (1974) 164-69· I. Μπάρομπας, *Ερμηνευτική και Αισθητική Επεξεργασία της Δημηγορίας των Πλαταιέων του Θουκυδίδη*, Θεσσαλονίκη 1976· C. W. Macleod, "Thucydides Plataean Debate", *GBRS* 18 (1977) 227-46· Εμμ. Τσαγκαράκης-Εμμ. Φραγκίσκος, *Θουκυδίδη Πλαταιικά*, Σχολ. Βιβλ. Κολλεγίου Αθηνών, Αθήνα 1977· M. Cogan, "Mytilene, Plataea, and Corcyra. Ideology and Policy in Thucydides, Book Three", *Phoenix* 35 (1981) 1-21· J. Wilson, "What does Thucydides claim for his Speeches?", *Phoenix* 36 (1982) 95-103· M. Heath, "Justice in Thucydides. Athenian Speeches", *Historia* 39 (1990) 385-400· S. Hornblower, *A Commentary on Thucydides*, Vol. I, Books II-III, Clarendon Press, Oxford 1991· Εμμ. Μικρογιαννάκης, *Θουκυδίδεια*, Αθήνα 1991· του ιδίου, *Παθολογία πολιτευμάτων στην αρχαιότητα*, εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1996⁵· Gr. Crane, *The Blinded Eye. Thucydides and the New Written Word*, Roman and Littlefield Publishers, London 1996· D. Cartwright, *A Historical Commentary on Thucydides*, The Univ. of Michigan Press 1997· Gr. Crane, *Thucydides and the Ancient Simplicity. The Limits of Political Realism*, Univ. of California Press, Berkeley and Los Angeles 1998· T. Rood, *Thucydides Narrative and Explanation*, Clarendon Press, Oxford 1998· του ιδίου, "Thucydides, History and Tragedy", *Omnibus* 38 (1999) 16-18· J. de Romilly, εκδ. Les Belles Lettres, Paris 1947· Blackwell, Oxford 1963, και σε μετάφραση: *Ο Θουκυδίδης και ο αθηναϊκός ιμπεριαλισμός*, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 2000· της ίδιας, εκδ. Les Belles Lettres, Paris 1967, και σε μετάφραση: *Ιστορία και λόγος στο Θουκυδίδη*, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1988· της ίδιας, Collège de France Julliard 1990, και σε μετάφραση: *Η οικοδόμηση της αλήθειας στο Θουκυδίδη*, εκδ. Παπαδήμας, Αθήνα 1994.

1. Βλ. σχετικά K. Weidauer, *Thukydides und die hippokratischen Schriften. Der Einfluss der Medizin auf Zielsetzung und Darstellungsweise des Geschichtswerks*, Carl Winter

Universitaetsverlag, Heidelberg 1954 (βλ. και την σχετική βιβλιογραφία, σσ. 5-6).

2. Πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1392b19-20: πάντες γάρ, όταν δυνάμενοι βουληθῶσι, πράττουσιν ἐμποδῶν γάρ οὐδέν και, αὐτόθι, 1393a1: τό τε γάρ ἐν δυνάμει καὶ ἐν βουλήσει ὄν ἔσται.

3. Πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1369b26-28: η αντικατάσταση του περισσότερου λυπηρού από το λιγώτερο λυπηρό συγκαταλέγεται ανάμεσα στα ἡδέα.

4α. Ισοκράτης, 17., BT 1910· βλ. και R. Seager, "The authorship of the Trapeziticus", *CR*, New Series, 17 (1967) 134-36.

4β. J. R. Rea, "Oxyrhynchus Papyri", *ZPE* 31 (1966) 23-37· K. J. Dover, *Lysias and the Corpus Lysiacum*, Berkeley and Los Angeles 1968· J. C. Trevett, "P. Oxy. 2537 and Isocrates' Trapeziticus", *ZPE* 81 (1990) 22-26.

4γ. Βλ. ερμην. έκδ., D. M. MacDowell, *Andocides, On the Mysteries*, Oxford 1962.

4δ. [Λυσίας], 6., BT 1913.

5α. Βλ., π.χ., K. J. Dover, *Greek Homosexuality*, κεφ. II: *The Prosecution of Timarkhos*, 1989², σσ. 19-109· N. Fisher, *Aeschines, Against Timarchos*, Introduction, Translation, and Commentary by-, Clarendon Ancient History Series, Oxford University Press, New York 2001· R. B. Richardson, *Aeschines, Against Ctesiphon (On the Crown)*, edited on the basis of Weidner's edition, Boston and London 1889.

5β. Δημοσθένης, 18. και 19., OCT 1903.

5γ. Ο ίδιος τίτλος δίδεται ελαφρά διαφοροποιημένος —ως προς την χρήση του άρθρου ή μή στον λόγο του Αισχίνου— από τον ζήλο της χειρόγραφης παράδοσης· βλ., π.χ., F. Blass, *Aeschinīs Orationes*, post Fr. Frankium curavit -, Leipzig 1908². G. Dindorfius, *Scholia Graeca in Aeschinē et Isocratē, ex codicibus aucta et emendata edidit-*, Oxford 1852 (ανατ. Hildesheim 1970), II: *Περὶ παραπρεσβείας*.

6. Ψευδο-Πλούταρχος, *Βίοι δέκα ῥητόρων* 7.

7. Βλ. Adam Parry, *Logos and Ergon in Thucydides*, Diss., Harvard University 1957 (f summary in *HSCP* (1958), 522-23).

8. Βλ., π.χ., G. Avezz`u, *Alcidamante orazioni e frammenti*. Testo, introduzione, traduzione e note, *BIFG*, Suppl. 6, 1982 (έκδ.)· J. V. Muir, *Alcidamas. The Works and Fragments*, with introd., transl. and comm. (έκδ.), London 2001.

9. Πρβλ. Γοργ., 82 Β 11α, 1 D.-Κ. Γ. Ζωγράφου-Λύρα, "Τοργία Ὑπὲρ Παλαμίδου ἀπολογία, Ἀλκιδάμαντα Ὀδυσσεὺς κατὰ Παλαμίδου προδοσίας. Συγκριτική μελέτη. Συμβολή στην έρευνα των Σοφιστικῶν Επιδειξέων", *Δωδώνη*, "Φιλολογία", 20 (1991) 9-59.

10. Από την παρακάτω βιβλιογραφία την σχετική με τους λόγους τους αναφερομένους στο θέμα των Μυτιληναίων ή των Μηλίων (βλ. και σημ. 11) έλαβα υπ' όψιν όσα επιβεβαιώνουν αμέσως ή εμμέσως την αντίληψη του ρητορικού και πολιτικού πνεύματος των "δικανικών δημηγοριών" Πλαταιέων και Θηβαίων και τήν παραθέτω ως πληροφορητική, και όχι ακριβώς ως ελεγκτική προς εξοικονόμηση χώρου και δυνάμεις και χάριν της μεταφράσεως των δημηγοριών βλ. σχετικά L. Bodin, "Diodote contre Cléon: quelques aperçus sur la dialectique de Thucydide", *REA* 1940, 36-52· πρβλ. H. G. Saar, *Die Reden des Kleon und Diodotos und ihre Stellung im Gesamtwerk des Thukydides*, diss., Hamburg 1953 (ανέκδοτη)· P. Moraux, "Thucydide et la rhétorique", *LEG* 22 (1954) 3-23 [sur la structure de deux discours III 37-48]· D. Ebener, "Kleon und Diodotos. Zum Aufbau und zur Gedankenführung eines Redepaares bei Thukydides (Thuk. III 37-48)", *WZHalle* 5 (1955-56) 1085-1160· βλ. F. M. Wasserman, "Post-Periclean Debate (Thuc. III, 37-48)", *TAPhA* 87 (1956) 27-41· A. Andrews, "The Mytilene Debate. Thucydides III, 36-49", *Phoenix* 16 (1962) 64-85· πρβλ. και J. Gommel, *Rhetorisches Argumentieren bei Thucydides*, Diss. Tuebingen 1962· βλ. R. P. Winnington-Ingram, "Τὰ δέοντα εἰπεῖν. Cleon's Speech in the Mytilenean Debate. A Study of Thucydides III, 37-48"; résumé dans *BICS* 9 (1962) 69· B. X. de Wet, "Periclean Imperial Policy and the Mytilenean

Debate”, *A Class* 6 (1963) 106-24· Γ. Χριστοδούλου, “Θουκυδίδεια Γ 37-48”, *Πλάτων* 20 (1968) 113-24· D. Kagan, “The Speeches in Thucydides and the Mytilene Debate”, *VCS* 24 (1974) 71-94· C. W. Macleod, “Reason and Necessity. Thucydides III, 9, 14, 37-48”, *JHS* 98 (1978) 64-78· B. Mannwald, “Der Trug des Diodotos (zu Thukydides 3, 42-48)”, *Hermes* 107 (1979) 407-22· I. Μπάμπας, *Θουκυδίδη, Δημηγορίες Κλέωνα και Διοδότου, Επεξεργασία ερμηνευτική, λογική και αισθητική*, εκδ. Κωνσταντινίδης, Θεσσαλονίκη 1979· D. Rokeah, “Τὰ δέοντα περὶ τῶν ἀεὶ παρόντων. Speeches in Thucydides: Factual Reporting or Creative Writing?”, *Athenaeum* 60 (1982) 386-401· J. Wilson, “What does Thucydides claim for his Speeches?”, *Phoenix* 36 (1982) 95-103· πρβλ. και C. Orwin, “The Just and Advantageous in Thucydides. The Case of the Mytilenaian Debate”, *Anter. Polit. Sc. Rev.* 78 (Washington, Amer. Pol. Sc. Assoc.) 1984, 485-94.

11. Βλ. σχετικά G. Méautis, “Le dialogue des Athéniens et des Méliens (Thucydide V, 85-113)”, *REG* (1935) 250-78· V. Bartoletti, “Il dialogo degli Ateniesi e dei Melii nella Storia di Tucidide”, *RFIC* (1939) 301-18· πρβλ. G. Deiniger, *Der Meleier-Dialog (Thuk. V, 85-113)*, Diss., Erlangen 1939 (βλ. και βιβλιοκρ. στο *PhW* 1940, 129-36, Bender)· βλ. F. M. Wassermann, “The Melian dialogue”, *TAPhA* 78 (1947) 18-36· H. Ll. Hudson-Williams, “Conventional Forms of Debate and the Melian Dialogue”, *AJPh* (1950) 156-69· του ιδίου, “Political Speeches in Athens [and the Discourses of Thucydides]”, *CQ* 45 (1951) 68-73· πρβλ. του ιδίου, “Thucydides and the Literary Speech”, *PCA* 48 (1951) 25-26 [In summary]· E. Braun, “Nachlese zum Meleierdialoge”, *Jahreshefte XL* (1953) 233-42· M. A. Levi, “Il dialogo dei Meli”, *PP* 8 (1953) 5-16· L. A. Mackay, “Latent irons in the Melian Dialogue”, *Studies presented to D. M. Robinson II*, 1953 (βλ. Βιβλιοκρ. στο *LEC* 21 (1953) 476-77, Arsimont)· βλ. M. Treu, “Athen und Melos und der Melierdialog des Thukydides”, *Historia* 2 (1953) 253-73 και 3 (1954) 58-59· H. Herter, “Pylos und Melos. Ein Beitrag zur Thuk. Interpretationen”, *RhM* (1954) 316-43· K. I. Καλλιφατίδης, *Ερμηνευτικές παρατηρήσεις στὸν Διάλογο τῶν Μηλίων*, Θεσσαλονίκη 1954· W.

Kierdorf, "Zum Melier-Dialog des Thukydides", *RhM* 105 (1962) 253-56 [Philolog. Kommentar]: M. Amit, "The Melian Dialogue and History", *Athenaeum* 47 (1968) 216-35· W. Liebeschuetz, "The Structure and Function of the Melian Dialogue", *JHS* 88 (1968) 73-77 [Parallelism: Argumantation of Diodotus pro Mytileneans and the Melian Dialogue]: πρβλ. M. T. Volk, *The Melian Dialogue in Thucydides. A Structural Analysis*, Diss., Ohio State Univ. Columbus 1970 [in microfilm]: L. Canfora, "Per una storia del dialogo dei Melii e degli Ateniesi", *Befagor* 26 (1971) 409-26· βλ. F. Egermann, "Thucydides ueber die Art seiner Reden und ueber seine Darstellung der Kriegsgeschehnisse", *Historia* 21 (1972) 575-602· T. Ohnuma, "The Melian Dialogue" [In Japanese with Summary in English], *JCS* 21 (1973) 35-42· πρβλ. C. W. Macleod, "Form and Meaning in the Melian Dialogue", *Historia* 23 (1974) 385-400· H. Erbse, "Argos und Melos im fuenften Buch des Thukydides", *WueJbbA* (N. F.) 1 (1975) 59-70· K. Kumaniecki, "Quelques remarques sur les sources orales chez Thucydide", *Actes du IXe congrès de l'assoc. G. Budé*, 152-65· M. A. Levi, "Il dibattito di Melo e i contrasti ideologici V sec. a. C. ", *RIL* 112 (1978) 212-19· πρβλ. και H. R. Olker, "La logique dialéctique du Dialogue mélien de Thucydide" [In russian], *Langue et simulation de l'interaction sociale* (Moskva Progress), 1987, 292-313· Paula E. Arnold, *Fallacies and Persuasion in four Political Debates in Thucydides*, Diss., Yale Univ. New Haven, Conn. 1989 [In microfilm].

12. Οί Λακεδαιμόνιοι είναι ο τύπος του εθνωθυμικού ο οποίος χρησιμοποιείται στο τρίτο βιβλίο της *Ξυγγραφής* πρβλ., αυτόθι, 3, 100, 2: *Μακάριος και Μενεδαίος οί Σπαρτιᾶται*.

13. Η διατύπωση της ερώτησης δικαιώνεται ως απολύτως νομότυπη —σύμφωνα με τους νόμους του πολέμου— μέσω της φράσεως *ἐν τῷ πολέμῳ*, αλλά ιδιαιτέρως μέσω του επιθετικού προσδιορισμού *τῷ καθεστῶτι*, ο οποίος φωτογραφίζει ένα πόλεμο εν εξελίξει· σε αυτήν την περίπτωση εφαρμόζονται οι πολεμικοί νόμοι και στο κείμενο δεν αφήνεται να ακουσθή ότι την δεδομένη στιγμή είναι περίοδος ειρήνης κατά την διάρκεια της οποίας μια δίκη και καταδίκη των Πλαταιέων θα

ακουγόταν ως εκτέλεση “έν ψυχρῶ” και εκδίκηση για παρελθούσα εχθρική πράξη ενός πολέμου ο οποίος φαινόταν ότι είχε λήξει.

14. Η κίνηση αυτή των Πλαταιέων απηχεί τον ρόλο των συνηγόρων υπεράσπισης, αλλά στο πραγματικό σκηνικό της αδικίας δικανικής διαδικασίας είναι ο ρόλος του “λογογράφου”, όπως αντίστοιχος είναι και ο ρόλος του εκφωνητή του λόγου κατηγορίας στον *Κατὰ Διογείτονος* λόγο του Λυσίου (32., ΒΤ 1913).

15. Την ηθική αυτή στάση των ευημερημένων προς τους ευεργέτες τους, σύμφωνη προς τους άγραφους νόμους, θα προσβάλουν οι Θηβαίοι ως κακοήθη υπερβάλλοντα ζήλο των Πλαταιέων να ακολουθούν τους Αθηναίους ακόμη και στις άδικες επιθέσεις τους εναντίον Ελλήνων (πρβλ. Αριστ. *Ρητ.* 1374a20-26): οι Θηβαίοι κρίνουν αυτήν την συμπεριφορά των Πλαταιέων ως μη επιδεχομένη επιεική αντιμετώπιση, εφόσον δεν τήν θεωρούν ούτε ως *άτύχημα* ούτε ως *άμάρτημα*, αλλά ως *άδίκημα*: υπάρχει η δόλια πρόθεση και η επιθυμία των Πλαταιέων να διαφοροποιούνται πάντοτε από τους ομαίμους τους Βοιωτούς (πρβλ. Αριστ. *Ρητ.* 1374b4-10).

16. Ενώ οι Λακεδαιμόνιοι και οι Θηβαίοι είναι έξω από την πόλη τους, οι Πλαταιείς παίρνουν την δραματική απόφαση να μείνουν πιστοί στους συμμάχους τους Αθηναίους με την ελπίδα ότι οι τελευταίοι θα έλθουν σε βοήθειά τους, πράγμα το οποίο εν τέλει δεν γίνεται (2, 74, 1): *Αφού οι πρέσβεις μετέφεραν στον λαό αυτήν την συγκινητική έκκληση των Αθηναίων* [να μη διαλύσουν την συμμαχία τους με κάποιαν πράξη τους απεγνωσμένη, διαβεβαιώνοντάς τους με εχέγγυο την παρελθούσα συνεπή στάση τους ότι και αυτήν την φορά δεν θα τους εγκαταλείψουν αβοήθητους], *οι Πλαταιείς απεφάσισαν μετά από σύσκεψη να μην προδώσουν τους Αθηναίους, αλλά να υπομείνουν στην ανάγκη και την γη τους να βλέπουν από απόσταση να καταστρέφεται και να πάθουν ό,τι άλλο κακό μπορούσαν να τους φέρουν οι περιστάσεις* [όπως το ενδεχόμενο να μην μπορέσουν οι Αθηναίοι να τους βοηθήσουν] *και να μην ξαναβγή πια κανείς τους έξω από την πόλη* [ακόμη και οι

πρέσβεις τους οι Πλαταιείς θέτουν τέλος στις διαπραγματεύσεις διαιτησίας με τον Αρχίδαμο], αλλά να απαντήσουν επάνω από τα τείχη ότι τούς είναι αδύνατον να εκτελέσουν εκείνα τα οποία τούς προτείνουν οι Λακεδαιμόνιοι.

17. Παρόμοια μιλάει και ο Παλαμήδης για τους δικαστές του (βλ. Γοργ., 82 Β 11α, 13: οἷς ὑπάρχει ἅπαντα μέγιστα· αὐτόθι, 16: ὑπὸ τῶν ἐντιμοτάτων, ὑφ' ἡμῶν).

18. Και ο Παλαμήδης απευθύνεται στους δικαστές του με ανάλογη τεχνική, στους ώμους των οποίων –και όχι στον ώμο του κατηγορούμενου του– μεταθέτει την οργή των Ελλήνων σε περίπτωση κατά την οποία οι δικαστές Αχαιοί, οι πρώτοι των Ελλήνων, τόν καταδικάσουν άδικα (βλ. Γοργ., 82 Β 11α, 36: ἐὰν δὲ ἀδίκως ἀποκτείνήτε με, πολλοῖς γενήσεται φανερόν ἐγὼ τε γὰρ <οὐκ> ἄγνως, ἡμῶν τε πᾶσιν Ἑλλησι γνώριμος ἢ κακότης καὶ φανερά. Καὶ τὴν αἰτίαν φανερὰν ἅπασιν ἡμεῖς ἔξετε τῆς ἀδικίας, οὐχ ὁ κατήγορος ἐν ἡμῖν γὰρ τὸ τέλος ἐνὶ τῆς δίκης): στον Γοργία ο ρητορικός αυτός τόπος της *amplificatio* τίθεται όπως και στον λόγο των Πλαταιέων στο τμήμα της “πίστεως” –στην απόδειξη– και στην ίδια σειρά αναφοράς: πρώτα στον εαυτό του, μετά με αποστροφή προς τον κατηγορο και τέλος στους δικαστές, απευθυνόμενος σε αυτούς με διπλό τρόπο: στην σχέση των δικαστών ως προς τον ίδιον τον κατηγορούμενο και ως προς αυτούς καθ' εαυτούς (βλ. Γοργ., 11α, 22: πρὸς τὸν κατήγορον διαλεχθῆναι· αὐτόθι, 28: πρὸς δ' ἡμᾶς περὶ ἐμοῦ εἰπεῖν αὐτόθι, 33: περὶ ἡμῶν πρὸς ἡμᾶς ἐστὶ μοι λόγος· βλ. και Θουκ. 3, 59).

19. Και ο Παλαμήδης αυτοεγκωμιάζεται ως ευεργέτης της Ελλάδος (βλ. Γοργ., 82 Β 11α, 30).

20. Λείπουν και αυτοί οι Αθηναίοι· οι τελευταίοι παρά τις διαβεβαιώσεις τους προς τους Πλαταιείς πρέσβεις ότι θα βοηθήσουν και αυτήν την φορά την Πλάταια και μάλιστα με όλες τους τις δυνάμεις αδυνατούν εν τέλει να πραγματοποιήσουν την υπόσχεσή τους είναι χαρακτηριστική, ως προς τον βαθμό της μάταιης αναμονής των Πλαταιέων για την αθηναϊκή

βοήθεια, η δραματικότητα της διαβεβαίωσης των Αθηναίων, όπως τήν μεταφέρουν οι πρέσβεις στον λαό της Πλάταιας (2, 73, 2-3): *Και οι Πλαταιείς πρέσβεις, αφού πήγαν στους Αθηναίους και αφού έκαμαν συσκέψεις μαζί τους, γύρισαν πίσω και μετέφεραν στον λαό της πόλης τους τα εξής [τα λόγια των Αθηναίων δίδονται εμμέσως σε τρίτο πληθυντικό πρόσωπο στον ευθύ λόγο των πρέσβειων προς τον λαό των Πλαταιέων]: “Ούτε κατά το προηγούμενο διάστημα, πολίτες της Πλάταιας, από τότε που γίναμε σύμμαχοί τους, επισημαίνουν [λένε] οι Αθηναίοι ότι σε καμιάν περίπτωση που κάποιος μάς αδίκησε δεν μάς άφησαν αβοήθητους ούτε και τώρα [ότι] θα μείνουν αδιάφοροι, αλλά [ότι] θα μάς βοηθήσουν με όλην τους την δύναμη σάς εξορκίζουν, λοιπόν, εν ονόματι των όρκων τους οποίους έδωσαν οι πατέρες σας να μην κάνετε ενέργειες οι οποίες θα ανατρέψουν την σχέση της συμμαχίας μας”.*

21. Ο φόβος των Πλαταιέων πριν από την πολιορκία της πόλης τους εκφράζεται διπλός –προς τους Αθηναίους και προς τους Θηβαίους– στην απάντηση την οποία δίδει ο Δήμος των Πλαταιέων στον αντίλογο του Αρχιδάμου· από την απάντησή τους απουσιάζει ο φόβος προς τους Λακεδαιμονίους, όσο διάστημα οι τελευταίοι παίζουν τον ρόλο των διαιτητών (2, 72, 2): *Και ο μεν Αρχίδαμος εκμεταλλεύθηκε –με την σειρά του– σε αυτόν τον βαθμό το επιχείρημα, την δικαιολογία, των Πλαταιέων, ενώ οι πρέσβεις των Πλαταιέων, αφού άκουσαν να αναπτύσσει την θέση του, γύρισαν μέσα στην πόλη τους και αφού ανακοίνωσαν στον λαό όσα ειπώθηκαν, ρητώς τού απάντησαν ότι “τούς ήταν αδύνατον να πάρουν απόφαση μόνοι τους για αυτά στα οποία τούς καλούσε να συμμορφωθούν, χωρίς την συγκατάθεση των Αθηναίων, και ο λόγος γι’ αυτό θα μπορούσε κάλλιστα να είναι ο αυτονόητος φόβος τους, εφόσον τα παιδιά και οι γυναίκες τους ζούσαν σε εκείνους [στους Αθηναίους και επομένως βρισκονταν σε ομηρεία], αλλά κυρίως –τού απάντησαν– ότι φοβούνται για την ύπαρξη της πολιτείας τους όλης, μήπως μόλις φύγουν εκείνοι [οι Αθηναίοι οι οποίοι βρισκονταν μέσα στην Πλάταια ως εχέγγυο για την ασφάλεια των γυναικόπαιδων των Πλαταιέων στην Αθήνα] έρθουν οι Αθηναίοι και δεν τούς επιτρέψουν την ουδετερότητα*

[την οποία τούς προτείνει ο Αρχίδαμος], ή μήπως οι Θηβαίοι, με την δικαιολογία ότι και αυτοί δεσμεύονταν με τους άλλοτε όρκους να δέχονται και τους δύο εμπολέμους, Αθηναίους και Λακεδαιμονίους [ή εφόσον οι Πλαταιείς δεχθούν την ερμηνεία την οποία έδωσε ο Αρχίδαμος για την δέσμευσή τους ως προς τους αλλοτινούς τους όρκους: να δέχονται, δηλαδή, και τους δύο, τους Αθηναίους και τους Θηβαίους-Λακεδαιμονίους, όταν αυτοί δεν σκοπεύουν σε πόλεμο], δοκιμάσουν ξανά να καταλάβουν την πόλη τους.

Ο Αρχίδαμος θεραπεύει τον φόβο των Πλαταιέων προς τους Αθηναίους και τους Θηβαίους και επιχειρηματολογεί για να τόν τρέψη στο αντίθετο συναίσθημα, δηλαδή, στο θάρρος (2, 72, 3): *Αλλά εκείνος, προσπαθώντας να τούς ενθαρρύνει ως προς αυτούς τους φόβους τους, τούς έδωσε εγγυήσεις ως εξής: "Εσείς φροντίσετε να κάμετε αυτό το οποίο πρέπει να εμπιστευθήτε αυτό που εγγνάται το όνομα των Λακεδαιμονίων και να μάς παραδώσετε για φύλαξη την πολιτεία και τα σπίτια σας και να μάς δείξετε πού ακριβώς βρίσκονται τα σύνορα της χώρας σας και τα δένδρα τα οποία είναι πράγματι δικά σας να μάς αριθμήσετε και ό,τι άλλο μπορεί να καταμετρηθή με αριθμούς [Η όλη διαδικασία της καταγραφής και αριθμησης ανήκει στο τυπικό μιας παρακαταθήκης ή μιας διαθήκης] και εσείς οι ίδιοι να φύγετε και να εγκατασταθήτε όπου θέλετε, όσο διάστημα τυχόν κρατήσσει ο πόλεμος. Και όταν αυτός τελειώσει, θα σάς επιστρέψωμε όσα θα παραλάβωμε. Αλλά μέχρι τότε θα τά κρατήσωμε ως παρακαταθήκη, θα καλλιεργούμε τα κτήματά σας και θα σάς δίδωμε από το εισόδημα όσο εσείς εκτιμάτε ότι θα σάς είναι επαρκές να ζήσετε".*

22. Η μνεία του Πausανίου σε συνάρτηση με τους Λακεδαιμονίους νεκρούς της μάχης των Πλαταιών κατά τα Μηδικά, τους ενταφιασμένους στην Πλάταια, συνάπτεται με τον κοινό τόπο της αναφοράς στον Pausανία μέσα στον λόγο των Πλαταιέων πρέσβων και στον αντίλογο του Αρχιδάμου πριν από την πολιορκία της Πλάταιας –στην φάση της προφασιζομένης διαιτησίας από μέρους των Λακεδαιμονίων και της αποφασισμένης επίθεσής τους (2, 71): *Όταν έφθασε το*

επόμενο καλοκαίρι, οι Πελοποννήσιοι και οι σύμμαχοί τους δεν πραγματοποίησαν εισβολή στην Αττική, αλλά επεχείρησαν εκστρατεία εναντίον της Πλάταιας και αρχηγός της εκστρατείας ήταν ο Αρχίδαμος ο γιος του Ζευξιδάμου, βασιλιάς των Λακεδαιμονίων. Και αφού εγκατέστησε τον στρατό του, [αυτό ήταν ένδειξη ότι] μελετούσε το σχέδιο να καταστρέψει την υπαιθρο χώρα [ως προετοιμασία της πολιορκίας της πόλεως, ώστε να μην προλάβουν οι Πλαταιείς να ανεφοδιασθούν με τα απαραίτητα τρόφιμα· αυτήν την πρόθεσή του την ερμήνευσαν σωστά οι κάτοικοι της Πλάταιας]. Οι Πλαταιείς από την πλευρά τους [ως απάντηση] χωρίς να χάσουν καιρό τού έστειλαν πρεσβευτές τους και τού υπενθύμισαν τα εξής [με την ίδιαν έκφραση με την οποία θα κλείσουν και τον λόγο τους στην δίκη (3, 59, 1): οὐ πρὸς τῆς ἡμετέρας δόξης]: “Αρχίδαμε και Λακεδαιμόνιοι, δεν ενεργείτε με επιείκεια [δίκαια] να εκστρατεύετε εναντίον της υπαιθρου χώρας των Πλαταιών ούτε αντάξια για εσάς και για εκείνους τους προγόνους από τους οποίους κατάγεσθε. Γιατί ο Πανσανίας ο γιος του Κλεομβρότου, [κι ο ίδιος όπως εσείς] Λακεδαιμόνιος, όταν ελευθέρωσε την Ελλάδα από τους Μήδους μαζί με τους Έλληνες εκείνους οι οποίοι θέλησαν να αναλάβουν από κοινού τον αμφίροπο αγώνα της μάχης που έγινε στην χώρα μας, κάνοντας θυσίες στην αγορά των Πλαταιών προς τιμήν του Διός του Ελευθερωτού και καλώντας να είναι παρόντες όλοι οι σύμμαχοι, δεσμευόταν [σε επιμαρτυρία θεών και ανθρώπων] με την υπόσχεση να δώσει πίσω στους Πλαταιείς αυτά τα οποία τούς ανήκαν, την υπαιθρο χώρα και την πόλη τους, να τα έχουν δικά τους και να κατοικούν αυτόνομοι, και να μην επιτρέψει σε κανένα ούτε να εκστρατεύση ποτέ εναντίον τους άδικα ούτε για να τούς υποδουλώση και εάν κάτι από αυτά συνέβαινε [δεσμεύονταν όλοι οι παρόντες σε εκείνην την επιμαρτυρία θεών και ανθρώπων] να τούς συνδράμουν όλοι οι παρόντες σύμμαχοι με όση δύναμη είχε ο καθένας τους. Και ενώ αυτά τα δώρα μάς χάρισαν οι δικοί σας πατέρες για την πολεμική μας γενναιότητα [ἀρετή, κατά την ομηρική της σημασία: πολεμική ανδρεία] και για την αυθόρμητη συμμετοχή μας η οποία δοκιμάσθηκε σε εκείνους τους αμφίβολους αγώνες, εσείς

κάνετε τα αντίθετα [εσείς, Λακεδαιμόνιοι όντες, μάς αφαιρείτε ό,τι μάς χάρισαν εκείνοι οι Λακεδαιμόνιοι], εφόσον οι ίδιοι έχετε εκστρατεύσει μαζί με τους Θηβαίους, τους χειρότερους [τους παλαιότερους] εχθρούς μας, με σκοπό ίσα-ίσα την δική μας υποδούλωση. [Το πόσο βαθιά ήταν η έχθρα μεταξύ των δύο λαών, Πλαταιέων και Θηβαίων, κατέστη παροιμιώδες έτσι ώστε να αποτελέσει ένα ισχυρό κοινό ρητορικό τόπο, όπως τόν συναντάμε στον λόγο του Λυσίου (23.) Κατά Παγκλέωνος ότι οὐκ ἦν Πλαταιεύς 15: καίτοι οἶμαι εἰδέναι ὑμᾶς ὅτι εἶπερ ἦν Πλαταιεύς, πανταχοῦ μᾶλλον ἢ Θήβησιν εἰκὸς ἦν αὐτὸν μετοικῆσαι]. Αλλά εμεῖς επικαλούμενοι ως μάρτυρες και τους θεούς στους οποίους τότε ορκίσθησαν οι πρόγονοί σας και τους θεούς των πατέρων σας και τους θεούς του τόπου μας, σάς προειδοποιούμε να μην επιχειρήσετε να βλάψετε την χώρα των Πλαταιών ούτε να παραβιάσετε τους όρκους τους οποίους άλλοτε δώσατε, αλλά να μάς αφήσετε να κατοικούμε τον τόπο μας αυτόνομοι, όπως ακριβώς τό έκρινε δίκαιο για εμάς ο Πανσανίας”.

[Τα τρία σημεία της επίκλησης των διαφορετικών θεοτήτων – Πανελληνίων, Λακεδαιμόνιων, Πλαταιϊκών– αντιστοιχούν στα τρία αιτήματα για τα οποία οι Πλαταιείς εξορκίζουν τους Λακεδαιμονίους, φέροντας αντιμέτωπο τον παρόντα βασιλιά Αρχίδαμο με τις δεσμεύσεις του άλλοτε ομοτίμου του Πανσανίου. Είναι αξιοπαρατήρητο, επίσης, το επιλεγμένο ρήμα *εἶναι* αντί του *ἀφιέναι*, προκειμένου να δηλωθή η συνειδητή επιλογή την οποία οι Πλαταιείς καλούν τους Λακεδαιμονίους να κάνουν: να παρακάμψουν το τωρινό προσωπικό τους συμφέρον, τὸ δίκαιον, την ικανοποίηση των επίδοξων συμμάχων τους Θηβαίων, προς χάριν της ηθικής δεσμευσείας τους με τους όρκους του Πανσανίου και τον τότε ορισμό του συμφέροντος ως τοῦ δικαίου, ως αναγνώρισης, δηλαδή, της ευγνωμοσύνης των Λακεδαιμονίων και των συμμάχων προς την χώρα των Πλαταιέων και τους Πλαταιείς για την στάση τους κατά την περίοδο των Μηδικών.]

23. Οι Θηβαίοι κρύβουν ότι χαίρονται με την ευκαιρία την οποία τούς έδωσαν οι Πλαταιείς σε ένα “ἀγῶνα λόγων”, στον

οποίο έχουν δεδομένη ισχύ να νικήσουν (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1371a6-8).

24. Οι Θηβαίοι παραδέχονται την ανθελληνική στάση της πόλης τους κατά τα Μηδικά, αλλά η ομολογία τους αυτή αντικαθίσταται από την αμφισβήτηση του χαρακτηρισμού της πράξης τους ως άδικης, εφόσον σε αυτήν ελλείπει η πρόθεση της εκούσιας αδικίας (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1373b38-74a6): υποκρίνονται τους συνηγόρους των προγόνων τους, του Θηβαϊκού Δήμου των Μηδικών, και καλύπτουν μέσω της χρονικής απόστασης το παρελθόν αδίκημα της πόλης τους, κάνοντας μian αριστοτελική πολιτική ανάλυση των αιτιών της αδικίας (βλ. Αριστ. Ρητ. 1368b4: *πῶς αὐτοὶ διακαίμενοι*).

25. Πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1368b12-24 και 1368b37-1369a7.

26. Οι Θηβαίοι κάνουν την διάκριση ανάμεσα σε εκούσιες άδικες πράξεις εκ προθέσεως και εκούσιες άδικες πράξεις εξ ανάγκης (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1368b9-12).

27. Πρόκειται για τον ηθικό ορισμό του συμμαχου ως βοηθού σε αμυντικό πόλεμο, αλλά όχι σε επιθετικό (βλ. και Δημ. (5.) *Περὶ τῆς εἰρήνης* 14-17, έτσι όπως η αρχή *περὶ συμμαχίας* συνοψίζεται στην πρώτη περίοδο της 17).

28. Ήδη στον αντίλογο του Αρχιδάμου προς τους Πλαταιείς πρέσβεις πριν από την πολιορκία της πόλης, ο βασιλιάς εκμεταλλεύεται τον τόπο του Πανυσανίου και τις τότε ένορκες δεσμεύσεις του για την αυτονομία των Πλαταιέων, τον οποίο επικαλέστηκαν και οι Πλαταιείς πρέσβεις (2, 71, 2) και οι εκπρόσωποι των Πλαταιέων κατά την δίκη (3, 58, 1 και 5): αλλά και οι Θηβαίοι απαντούν στους Πλαταιείς παραπάνω με τον ίδιον αναληπτικό τρόπο, όπως κάνει και ο Αρχίδαμος στο 2, 72, 1, παίζοντας με τους όρους “αὐτονομία”, “έλευθερία”, “ουδέτερότητα” αυτό το οποίο προτείνει ο βασιλιάς Αρχίδαμος είναι η αυτονομία των Πλαταιέων από τους Αθηναίους και μια ουδέτερότητα κατά τον πόλεμο, και τό λέγει με τον παρακάτω τρόπο (2, 72, 1): *Και ενώ οι Πλαταιείς περιορίστηκαν*

σε λίγα, ο Αρχίδαμος εκμεταλλεύθηκε τα λεγόμενά τους και τούς αποκρίθηκε ως εξής: “Δίκαια [επιεική, πρόποντα] είναι πράγματι τα λεγόμενά σας, άνδρες της Πλάταιας, εάν βέβαια και οι πράξεις σας υποθέσωμε ότι είναι όμοιες με όσα λέτε. Να εκμεταλλευθήτε, λοιπόν, στην πράξη όσα προνόμια έβαλε στα χέρια σας ως δώρα ο Πανσανίας: να φροντίσετε και οι ίδιοι να μείνετε αυτόνομοι και να βοηθάτε να ελευθερώνωμε τους άλλους όσοι, αφού δοκιμάσθηκαν στους τότε αμφίβολουσ [άνισουσ] αγώνεσ, δεσμεύθηκαν με όρκουσ μαζί σας και τώρα βρίσκονται υπό την εξουσιαστική προστασία των Αθηναίων, και για αυτοίσ ακριβώσ τουσ όρκουσ και για την απελευθέρωση των άλλων πόλεων τόση προετοιμασία [έχει γίνει] και ο πόλεμοσ αυτοσ έχει αναληφθή, στην οποία [απελευθέρωση των άλλων] αφού πάρετε ενεργό μέρος [μάλιστα μετασχόντεσ: μετέχοντεσ] αποφασιστικά στην πράξη, πέραν από τα λόγια· ο Αρχίδαμοσ προσπαθεί να δέση τουσ Πλαταιείσ με το ίδιο το δικό τουσ επιχείρημα παρελθοντολογίασ] να αποδείξετε ότι και εσείσ δεσμεύεσθε με τουσ τότε όρκουσ. Διαφορετικά, να κάνετε αυτά ακριβώσ τα οποία και προηγουμένωσ σάσ ανακοινώσαμε [προ(σ)καλέομαι: όροσ της “δικανικήσ λέξεωσ” με τον οποίο εκφράζεται η παράδοση του κλητήριου εγγράφου στον κατηγορούμενο σε ανοικτό δημόσιο χώρο και του επιτάσσεται να εμφανισθή σε προανακριτική εξέταση στον αρμόδιο για το αδίκημα άρχοντα· η χρήση του όρου στο λεξιλόγιο του Αρχιδάμου προοικονομεί την δίκη των Πλαταιέων η οποία θα επακολουθήση μετά από την πολιορκία της Πλάταιασ]: να μην αναμειγνύεσθε στον πόλεμο και να φροντίζετε μόνον τισ καθαρά δικέσ σας υποθέσεισ και να μην παίρνετε το μέρος ούτε του ενόσ [Λακεδαιμονίων] ούτε του άλλου [Αθηναίων], δηλαδή να δέχεσθε και τουσ δύο ωσ φίλουσ, αλλά ούτε τον ένα ούτε τον άλλον, όταν οι προθέσεισ του είναι να σάσ συνεταιρισθή για πόλεμο. Αν και το τελευταίο είναι μια παραχώρηση από μέρουσ μασ [ωσ προς την ουδετερότητα σας απέναντι και σε εμάσ], σάσ βεβαιώνω ότι εμείσ θα είμαστε ικανοποιημένοι ακόμη και έτσι με εσάσ” [Τούτο σημαίνει κατ’ αρχάσ μη δήωση της πλαταιικής γησ].

29. Οι Θηβαίοι αναφέρονται επανειλημμένωσ –ακολουθώντεσ την δικανική τεχνική προς την *benevolentia* των δικαστών–

στον απελευθερωτικό ρόλο των Λακεδαιμονίων, εισπράττοντας έτσι το κέρδος της φιλίας των προστατών τους μέσω του τρόπου της κολακείας (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1371a23-24) και της ικανοποίησης της φιλαυτίας των Λακεδαιμονίων (πρβλ., αυτόθι, 1371b20-24).

30. Οι Θηβαίοι διπλασιάζουν την αρνητική συμπεριφορά των Πλαταιέων ως *ἀμαρτήματος*: παρασύρθηκαν από τους Αθηναίους, και ως *ἀδικήματος*: είναι στις προθέσεις τους να πράττουν αντίθετα προς τους Βοιωτούς· επί πλέον, αυξάνουν τον χαρακτήρα του *ἀδικήματος*: της συνειδητής απομόνωσης των Πλαταιέων από τους Βοιωτούς, ως εξαιρετικής και αφύσικης προδοσίας προς τους ομαίμους τους, και στην συνέχεια αποδεικνύουν την συμπεριφορά τους ως κατά συρροήν αδίκημα (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1375a2-3, 8-11).

31. Αυτό τό συνάγουν με αίσθημα επιχαιρεκακίας οι Θηβαίοι κατά τρόπο ενθυμηματικό “ἐκ τοῦ εἰκότος” –ως εάν να έλεγαν στους Πλαταιείς τα εξής: “για να χρησιμοποιήσωμε τα δικά σας λεκτικά όπλα”–, μεταστρέφοντας έτσι τους επιχειρηματολογικούς τρόπους των Πλαταιέων σε δικά τους έγκυρα –ως ήδη δοκιμασμένα και “κατηξιωμένα”– λεκτικά όπλα.

32. Είναι αλήθεια ότι οι Πλαταιείς φοβούνται να διαρρήξουν την συμμαχία τους με τους Αθηναίους και αυτό γίνεται εντυπωσιακό στις διαπραγματεύσεις των πρέσβων των Πλαταιέων με τον Αρχίδαμο πριν από την πολιορκία (2, 72, 2: *ἀδύνατα σφίσιν εἶη ποιεῖν ἄνευ Ἀθηναίων* αυτόθι: *δεδιέναι μὴ Ἀθηναῖοι σφίσιν οὐκ ἐπιτρέπωσιν* 2, 73, 1: *βούλονται Ἀθηναίοις κοινῶσαι πρῶτον* 2, 73, 2: *ἐλθόντες ὡς τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλευσάμενοι μετ’ αὐτῶν* 2, 74, 1: *ἐβουλευσαντο μὴ προδιδόναι Ἀθηναίους*)· οι Πλαταιείς επιδίδονται σε ένα αγώνα δρόμου έως την Αθήνα, πριν αποφασίσουν ότι δεν πρόκειται να προδώσουν τους Αθηναίους (2, 73, 1-2): *Και οι πρέσβεις αφού εντύπωσαν στο μυαλό τους ὅσα ο Αρχίδαμος τοῖς πρότεινε* [να εγκαταλείψουν την χώρα τους ὅσο διαρκέσει ο πόλεμος], *ξαναγύρισαν στην πόλη και αφού κάλεσαν σε συνέλευση τον λαό και συζήτησαν το θέμα, τού ανακοίνωσαν*

ὅτι επιθυμοῦν να αναφέρουν πρώτα στους Αθηναίους αυτά τα οποία τούς προτείνει και εάν τούς πείσουν να προχωρήσουν στην εκτέλεση των προτάσεών του μέχρι τότε όμως τόν παρακαλούσαν να δεσμευθῆ μαζί τους με σπονδές για ανακωχή και να μη ληλατή την ύπαιθρο χώρα τους. Και αυτός και σπονδές ανακωχής ἔκαμε μαζί τους για ὅσο διάστημα υπελόγιζε ὅτι χρειαζόταν να μεταβούν και να γυρίσουν και δεν κατέστρεφε την ύπαιθρό τους. Και οι Πλαταιεῖς πρέσβεις, αφού πήγαν στους Αθηναίους και ἔκαμαν συσκέψεις μαζί τους, γύρισαν πίσω και μετέφεραν στον λαό της πόλης τους τα εξής (2, 73, 3): βλ. σημ. 20.

33. Το σημείο αυτό της απουσίας του Δήμου των Πλαταιέων είναι ένα στοιχείο αδυναμίας στην επιχειρηματολογία των Θηβαίων ὅτι “εισήλθαν” και “δεν εισέβαλαν” στην πόλη της Πλάταιας, πολύ δε μάλλον το επιχείρημα αυτό εξασθενίζει ὅταν λάβουμε υπ’ ὄψιν εκείνες τις επανειλημμένες διαδρομές των Πλαταιέων πρέσβων στις διαπραγματεύσεις τους με τον Αρχίδαμο. Ο λαός φαίνεται να ἔχη πάθει ἀπό την προδοσία των ὀλίγων Πλαταιέων και ο Δήμος δεν εξουσιοδοτεῖ τους πρέσβεις του ἐπ’ ουδενί να χειρισθῶν μόνοι τους οτιδήποτε τούς προτείνει ο Αρχίδαμος (βλ. προς τούτο 2, 71, 1: οἱ Πλαταιῆς πέμψαντες 2, 72, 2: οἱ δὲ Πλαταιῶν πρέσβεις ἀκούσαντες ... καὶ τῷ πλήθει κοινώσαντες 2, 73, 1: οἱ δ’ ἀκούσαντες ... καὶ βουλευσάμενοι μετὰ τοῦ πλήθους 2, 73, 2: ἔλθόντες δὲ οἱ [Πλαταιῆς] πρέσβεις ὡς τοὺς Ἀθηναίους καὶ βουλευσάμενοι μετ’ αὐτῶν πάλιν ἦλθον ἀπαγγέλλοντες τοῖς ἐν τῇ πόλει τάδε 2, 74, 1: τοιαῦτα τῶν πρέσβων ἀπαγγειλάντων οἱ Πλαταιῆς ἐβουλευσαντο Ἀθηναίους μὴ προδιδόναι).

34. Οι Θηβαῖοι στο σημείο αυτό κάνουν διάκριση ἀνάμεσα στην τιμωρίαν και στην κόλασιν: η δεύτερη ἀφορὰ στον τιμωρούμενο, ἐνῶ η πρώτη στην εκδικητικὴ ικανοποίηση του τιμωροῦ (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1369b11-14): οι Θηβαῖοι χαίρονται με την ἐλπίδα της δυνατότητας για εκδίκηση ἐναντίον των Πλαταιέων (πρβλ. αὐτόθι, 70b13-15, 31-32).

35. Οι Θηβαῖοι εξασφαλίζουν στους Λακεδαιμονίους την ευχαρίστηση της μάθησης και τον καθησυχασμό τους (πρβλ.

Αριστ. Ρητ. 1371a33-34: ἐν δὲ τῷ μανθάνειν <τὸ> εἰς τὸ κατὰ φύσιν καθίστασθαι).

36. Οι Θηβαίοι διογκώνουν το αδίκημα των Πλαταιέων με το παράδειγμα εκείνου του αδικήματος στο οποίο καμιά ποινή δεν μπορεί να τιμωρήσει επάξια τον αδικήσαντα, εφόσον το αδίκημα έχει την κατάληξη κάποιας φυσικής αναγκαιότητας – όπως είναι ο θάνατος του αδικηθέντος– στην οποία είναι αδύνατη η αποκατάσταση της προκληθείσας ζημίας (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1374b30-33).

37. Αντίστοιχα θρηνούν την τύχη της νεότητάς τους και οι Πλαταιείς μετά από την υστερώτερη καταστροφή της πόλης τους από τους Θηβαίους, το 374 π. Χ., όπως τούς βάζει να εκφράζονται σε ένα “έσχηματισμένον” επιδεικτικό λόγο με το ένδυμα δημηγορίας ο Ισοκράτης στον λόγο του Πλαταϊκός (14.) 48: τοὺς γονέας αὐτῶν ἀναξίως γηροτρόφουμένους ... καὶ τοὺς παῖδας δουλεύοντας, ἐπὶ θητείαν ἰόντας, ὅπως ἕκαστοι δύνανται τὰ καθ’ ἡμέραν ποριζομένους βλ. και, αυτόθι, 49-50. Στον ισοκρατικό λόγο ένας εκπρόσωπος των Πλαταιέων φαίνεται να μιλάει στον Δῆμο των Αθηναίων· αυτό τό δικαιούται, εφόσον οι Πλαταιείς έχουν ευεργετηθῆ με το δικαίωμα του Αθηναίου πολίτη. Και στον Ισοκράτη –όπως και στον Θουκυδίδη– οι Πλαταιείς ικετεύουν πάλι για την γη και την πόλη τους (βλ., αυτόθι, 56): Ὑπὲρ ὧν ἅπαντας ὑμᾶς ἰκετεύομεν ἀποδοῦναι τὴν χώραν ἡμῖν καὶ τὴν πόλιν (βλ. και, αυτόθι, 57): ὀφείλετε δὲ μόνοι τῶν Ἑλλήνων τοῦτον τὸν ἔρανον, ἀναστάτοις ἡμῖν γεγεννημένοις ἐπαμῦναι.

38. Οι Θηβαίοι απολαμβάνουν προκαταβολικά την ηδονή μιας τιμωρίας άδικης –καθόσον οι Πλαταιείς βρίσκονται σε κατάσταση αδυναμίας και ερημίας από συμμάχους– την οποία θα επιβάλουν με την βοήθεια των προστατών τους Λακεδαιμονίων στους εχθρούς τους (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1373a4-5)· στην αριστοτελική Ρητορική (1379b17-19), στο κεφάλαιο “περὶ τοῦ πάθους τῆς ὀργῆς”, προσδιορίζεται το εξής: όταν κάποιος επιχαίρη για τα ατυχήματα κάποιου άλλου, τότε τούτο συνιστά ένδειξη ότι είναι εχθρός προς τον δεύτερο· αλλά και στο κεφάλαιο “περὶ

οίκτου” (αυτόθι, 1386b34-87a3) λέγεται το εξής ο *ἐπιχαιρέκακος* χαιρεί για την δυστυχία του άλλου· ένα τέτοιο συναίσθημα όπως το τελευταίο αποδίδεται στην περίπτωση των Θηβαίων με την χρήση από τον Θουκυδίδη του τόσο ψυχογραφικού επιθέτου *ἐπίχαρτος* στον χαρακτηρισμό των Θηβαίων δεν αφήνεται κανένα περιθώριο για οίκτο υπέρ των Πλαταιέων!

39. Οι Θηβαίοι χαρακτηρίζουν ως πεπλανημένη την κατάσταση των αδικούντων Πλαταιέων οι οποίοι στηρίχθηκαν στην ελπίδα ότι, και εάν ακόμη οι προθέσεις τους να αδικούν αποκαλυφθούν, οι ίδιοι δεν θα υποστούν την ανάλογη τιμωρία (πρβλ. Αριστ. Ρητ. 1372a5-9): επί πλέον, οι Πλαταιείς πίστεψαν υπερβολικά στην ικανότητά τους στον ρητορικό λόγο, στην κάλυψη των επίσης αδικούντων προστατών τους Αθηναίων και στην ένδοξη φήμη τους στους Έλληνες για την συμπεριφορά τους κατά τα Μηδικά (πρβλ., αυτόθι, 1372a11-12, 15-17, 1372b21-22, αντιστοίχως προς τις τρεις περιπτώσεις).

40. Το ότι η κοινή γραμμή των Λακεδαιμονίων και των Θηβαίων είναι να ακυρώσουν την υπεράσπιση σε επίπεδο λόγου των Πλαταιέων φαίνεται ήδη από τον αντίλογο του Αρχιδάμου πριν από την πολιορκία της Πλάταιας (2, 72, 1): *δίκαια λέγετε, ὦ ἄνδρες Πλαταιῆς, ἦν ποιήτε ὁμοῖα τοῖς λόγοις*, ο οποίος και προδικάζει την πλαστότητα της δίκης που θα ακολουθήσει μετά από την πολιορκία.

41. Η ορθότητα του ερωτήματος των Λακεδαιμονίων βασίζεται στον νόμο του συμφέροντος από την θέση της παρούσας ισχύος τους οι Λακεδαιμόνιοι καλύπτουν φραστικά το κίνητρο του προσωπικού τους συμφέροντος μέσω του κατηγορητήριου ερωτήματος το οποίο λειτουργούν ως τρομοκρατικό *motto*: “ὅποιος είναι με την πλευρά των λιγώτερο ισχυρών υπόκειται στις συνέπειες, όταν περιέλθη στα χέρια των ισχυρότερων αντιπάλων του”, και συνάμα ορίζουν μέσω αυτού την έννοια του συμφέροντος κάτω από τις παρούσες περιστάσεις. Το κατηγορητήριο ερώτημα επανατίθεται στους Πλαταιείς με επισιμότητα ως κατακλείδα της δραματικής εξέλιξης και εξυπηρετεί τον ακόλουθο διπλό σκοπό στους εξής τομείς: **στην**

δικαστηριακή πραγματικότητα, για να εξασφαλισθούν οι ίδιοι οι Λακεδαιμόνιοι ως προς την νοηματική σαφήνειά του **στην λογοτεχνική δομή της ξυγγραφής**, για να ακουσθή σε σχήμα κύκλου “ή άληθης πρόφασις”: η εκδούλευση των Λακεδαιμονίων στα εκδικητικά αισθήματα των Θηβαίων κατά των Πλαταιέων και η δυνητική εξασφάλιση της συμμαχίας των Θηβαίων κατά των Αθηναίων.

42. Όταν ο Αρχίδαμος παραιτήται αναγκαστικά από κάθε άλλη προσπάθεια διαιτησίας –μετά από την απόφαση των Πλαταιέων ότι τούς ήταν αδύνατο να δεχθούν τις προτάσεις του και μετά από τον εγκλεισμό τους στην εντός των τειχών πόλη–, καθοσιώνει την επίθεση κατά της ιερής Πλάταιας με μια δραματική επίκληση των θεών, όπου ο βασιλιάς συνομιλεί με το θεϊόν ως εξής (2, 74, 2): *Και όταν άκουσε την απόκρισή τους, τότε πια πρώτα από όλα [πριν αρχίση την πολιορκία της πόλης] ο Αρχίδαμος –με βασιλική επισημότητα– επικαλέσθηκε και τους θεούς και τους εγχώριους ήρωες να τόν ακούσουν ως μάρτυρες σε αυτά τα οποία άρχισε να λέγη δυνατά [προφανώς για να τόν ακούσουν και οι έγκλειστοι Πλαταιείς]: “Ω εσείς θεοί, όσοι εξουσιάζετε την χώρα των Πλαταιών, και εσείς ήρωες, ας είσθε μάρτυρες ότι δεν ήλθαμε πρώτοι εμείς για άδικο λόγο – αλλά αφού πρώτοι αυτοί πάτησαν τους κοινούς όρκους– εναντίον αυτής της χώρας στην οποία οι πατέρες μας, αφού προσευχήθηκαν σε εσάς, νίκησαν τους Μήδους, και με την δική σας παρέμβαση κάνατε αυτήν την χώρα τόπο ευλογημένο για τον αγώνα των Ελλήνων αλλά ούτε και τώρα, εάν τής προξενήσωμε κάποια ζημιά, θα είμαστε εμείς οι άδικοι [Η δήλωση αυτή του Αρχιδάμου, με την οποία ενώπιον θεών και ηρώων δεν παραδέχεται ότι πράττει άδικα, προσοικονομεί τις προϋποθέσεις για την δίκη η οποία θα ακολουθήση μετά από το τέλος της πολιορκίας και την παράδοση των Πλαταιέων στους Λακεδαιμονίους για να δικασθούν] γιατί αν και τούς προτεινάμε πολλές εναλλακτικές λογικές προτάσεις, δεν πετυχαίνομε τίποτε. Γίνετε, λοιπόν, βοηθοί μας, έτσι ώστε αυτοί οι οποίοι άρχισαν πρώτοι την αδικία να τιμωρηθούν και αυτοί οι οποίοι κρίνουν σύμφωνα με τον νόμο να μπορέσουν να επιβάλουν την τιμωρία”* [ο Αρχίδαμος κάνει διάκριση

ανάμεσα στην κόλασιν η οποία αφορά στον δικαστικώς κρινόμενο ως άδικο και στην τιμωρίαν η οποία ικανοποιεί αυτόν ο οποίος τήν επιβάλλει].